

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Sotsiaalteaduskond

Õiguse instituut

Karoliina Post

**EUROOPA LIIDU PÄRIMISMÄÄRUSE KOHTUALLUVUSE JA KOHALDATAVA
ÕIGUSE MÄÄRAMINE EESTIS NING SELLE RAKENDAMINE ÜLEPIIRILISES
PÄRIMISMENETLUSES**

Magistritöö

Juhendaja: lektor Kristi Joamets, PhD

Tallinn 2015

Siukord

Siukord	2
Sissejuhatus	4
1 Pärimisõiguse üldised põhijooned	7
1.1 Pärimisõiguse areng, allikad ja põhimõtted	7
1.1.1 Pärimisõiguse areng	7
1.1.2 Pärimisõiguse põhimõtted	11
1.1.3 Pärimisõiguse allikad	16
1.2 Euroopa pärimismääruse kohaldamine	20
1.2.1 Pärimismääruse reguleerimisala	21
1.2.2 Pärimismääruse vahekord rahvusvahelise õiguse ja Eesti riigi välislepingutega	23
1.2.3 Pärimismääruse rakendamine Eestis	25
2 Pärimismenetluse kohtualluvus	27
2.1 Pärimismenetluse üldine kohtualluvus	27
2.1.1 Alalise elukoha mõiste pärimismenetluses	28
2.1.2 Kohtualluvuse määramise erinormid	30
2.2 Puudutatud isikute vaheline kohtualluvuse kokkulepe	33
2.2.1 Kokkuleppe vorm	33
2.2.2 Kokkuleppe osapooled	35
2.3 Pärimismenetluse läbiviimise keeldumise ja menetluse peatamise alused	37
2.3.1 Asja arutamisest keeldumine asja õiguse valiku korral	37
2.3.2 Pärimismenetluste peatamine ja liitmine	38
2.3.3 Pärimismenetluse peatamise ja keeldumise alused Eestis	39
2.4 Pärandi, annaku ja sundosa vastuvõtmise ning loobumisavaldused	40
2.4.1 Pärimissüsteemid ja nendes esitatavad avaldused	41

2.4.2	Esitatavate avalduse vorminõue	42
2.5	Kohtualluvusega seotud õiguslikud probleemid Eesti ja Euroopa liidu pärimisõiguse süsteemis	42
3	Pärimismenetluses kohaldatav õigus	45
3.1	Kohaldatava õiguse üldreeglid ja selle ulatus	45
3.1.1	Kohaldatava õiguse erinormid	46
3.1.2	Testamendiga määratud õiguse kohaldamine	48
3.2	Testamentide ja pärimislepingute suhtes kohaldatav õigus	49
3.2.1	Surma puhuks tehtud korralduse lubatavus ja sisuline kehtivus	51
3.2.2	Kirjalikult surma puhuks tehtud korralduse vormi kehtivus	52
3.3	Tagasisaade ja edasiviide	53
3.4	Välisriigi õiguse kohaldamine ja väljaselgitamine	54
3.4.1	Välisriigi õiguse kohaldamisest keeldumine	55
3.5	Ülepiirilises pärimises kohaldatava õigusega seotud õiguslikud probleemid	57
	Kokkuvõte	59
	Resümees	64
	Kasutatud allikad	68

Sissejuhatus

Inimeste vaba liikumine Euroopa Liidu piires on loonud palju olukordi, kus isikud omavad vara mitmes liikmesriigis. Selline rahvusvaheline omandi suhe tähendab vajadust rakendada mitut siseriikliku õigust ning loob kollisiooninorme pärimisõiguslikes küsimustes. Mõned liikmesriigid kohaldavad pärimisele pärandaja päritoluriigi õigust, teised riigi õigust, mille resident surnu on, mõned riigid on säilitanud pärimismäärusele põhimõttelise erinevuse vallas- ja kinnisasjade pärimise vahel, samas teised riigid menetlevad pärandvara kui tervikut. Seepärast on muutunud aktuaalseks küsimus, millises riigis ja millise riigi õigusaktide kohaselt tuleb iga indiviidi konkreetset pärimisasja menetleda.

Inimeste suurenenud riikide vahelise liikumise tulemusena on hetkel Euroopa Liidus umbes 12,3 miljonit eurooplast, kes elavad teises Euroopa Liidu riigis. Igal aasta leiab aset 450 000 piiriülest pärimisasja, mis on oluline hulk.¹

Hetkel kasutatakse erinevates liikmesriikides erinevaid käsitusi pärimisasjade kohtualluvuse ja kohaldatava seaduse määramisel. Erineva käsitluse kehtimisel tekivad olukorrad, mil üks ja sama pärimisasi kuulub menetlemiseks Euroopa Liidu liikmesriikide asutuste poolt, mis võivad kohaldada erinevaid normatiive.

Euroopa Liit on erinevate pärimisõiguslike probleemide lahendamiseks loonud ühtse reeglistiku, Euroopa Liidu pärimismääruse näol, pärimismäärus on vastu võetud 4. juulil 2012, kuid määrust hakatakse kohaldama Euroopa Liidus alates 17. augustist 2015. Töö eesmärgiks on uurida, kuidas pärimismääruse kohaldamine tagab erinevate ülepiiriliste pärimismenetlustega seotud pärimisõiguslike probleemide lahendamise ning samas leida võimalikke kitsaskohti määruse rakendamisel Eestis.

Käesoleva magistritöö on kvalitatiivne uurimus. Uurimisobjektiks on pärimismenetlusega seotud õiguslikud probleemid ülepiirilises pärimismenetluses ja Euroopa Liidu pärimismääruse kohaldamine Eestis. Käesolevas töös on analüüsitud loodud ühtse süsteemi õigusraamistikku ning võimalikke kitsaskohti määruse rakendamisel. Töö uurimisküsimuseks on, leida vastus millised on kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse määramisel tekkivad õiguslikud probleemid ülepiirilises pärimismenetluses ja kuidas neid lahendada nii, et pärimismenetlus oleks selge ja läbipaistev kõigi õigustatud isikute jaoks.

¹ Deville. EJTN seminar on cross-border inheritance law. Brussels IV in a nutshell, 2014. www.ejtn.eu/PageFiles/6333/Brussels_IV_nutshell.pdf (17.04.2015)

Uurimismeetoditest on töös kasutatud empiirilist ja erinevaid õiguse tõlgendamise meetodeid. Eesti õiguskirjanduses on senini Euroopa Liidu pärimismääruse kohtualluvusest ja õiguse kohaldamisest kirjutatud ühes artiklis. Töös tuginetakse olemasolevale pärimisõigust käsitlevale õiguslasele kirjandusele Eestis ja Euroopa Liidus. Täiendavalt kasutatakse rahvusvahelist kirjandust ja õigusakte Euroopa Liidu pärimismääruse kohaldamiseks rakendamise välja selgitamiseks Eestis.

Töö on jaotatud kolme suuremasse peatükki, millest esimeses peatükis käsitletakse pärimisõiguse üldiseid põhimõtteid nii siseriiklikult kui ka Euroopa Liidu pärimismääruse kohaldamise alas. Töö teine peatükk keskendub pärimismenetluse kohtualluvusega seotud õiguslikele normidele ning nende rakendamisega seotud probleemidele. Viimase tahte korraldusest tulenevat pärimismenetlusele kohaldatava õiguse valikut mida käsitleb käesoleva töö viimane, kolmas peatükk.

Käesolevas töös on uuritud pärimisõiguslike üldiseid põhimõtteid, pärimisõiguse allikaid ning on ära toodud ajaloolis-õiguslik ülevaade, millest tulenevalt on näha kuidas erinevad õiguskorrad ja ühiskonna areng on mõjutanud tänast olukorda nii, et on vajalik olnud luua üks ühine kord ülepiiriliste pärimismenetluste läbiviimiseks.

Sellest tulenevalt on käsitletud juba konkreetemalt Euroopa Liidu pärimismääruses sätestatud kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse norme. Üheks peamiseks ja ühendavaks teguriks kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse määramisel on alalise elukoha mõiste. Vastavalt Euroopa Liidu pärimismääruses sätestatud põhimõttele on pädevus otsustada pärimise kohta tervikuna selle liikmesriigi kohtul, mis oli surnu surma hetkel tema alaliseks elukohaks.

Kohtualluvuse määramisel, kui surnu alaliseks elukohaks ei ole surma hetkel olnud mõni liikmesriik, annab määrus pädevust otsustada pärimise kohta tervikuna selle liikmesriigi kohtuasutusele, kus asub pärandatav vara, kui surnul oli surma hetkel selle liikmesriigi kodakondsus või surnu eelmine alaline elukoht oli konkreetnes liikmesriigis. Eraldi käsitleb töö olukorda, kus pärandaja on viimase tahte korralduses sätestanud pärimisele kohaldatava õiguse. Sellisel juhul võivad vastavad osapooled leppida kokku pädevuse üleandmises selle liikmesriigi kohtule, mille õigusaktid on pärandaja poolt valitud.

Pärimismäärus annab võimaluse isikul endal määrata tema pärimisasjale kohaldatavad õigusaktid - mitte ainult teise liikmesriigi, vaid ka kolmanda riigi õigusaktid. Isik tohib määrata kohaldamiseks üksnes selle riigi õigusakte, mille kodanikuks ta on valiku tegemise või surma hetkel. Olulisel kohal uurimuses on ka välisriigi õiguse kohaldamisel ja väljaselgitamisel tekkivate

kollisiooninormide rakendamine. Pärimismäärus on näinud ette mehhanismid menetlemisest keeldumiseks tagasisaate ja edasiviite ning avaliku korra vastase õigusakti mitte kohaldamise näol ülepiirilises pärimismenetluses.

Töö toetub eesti-ja võõrkeelsele kirjandusele, millest omakorda valdav osa on ingliskeelne. Normatiivmaterjalidest on kasutatud peamiselt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrust (EL) nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist. Lisaks on kasutatud ka Eesti pärimisseadust, rahvusvahelise eraõiguse seadust ning muid asjasse puutuvaid õigusakte, mis reguleerivad rahvusvahelisi suhteid ning pärimismenetluse menetlemist. Kohtupraktikat on töös kasutatud väheselt, asjaolu tõttu, et töö käsitleb veel jõustumata õigust koos sellega kaasneva problemaatikaga ning kaasuseid vaidluste kohta käesoleval hetkel puuduvad.

1 Pärimisõiguse üldised põhjooned

Igal inimesel on sündides õigusvõime, sellest alates tekib võime omada juriidilisi õigusi ja kohustusi. Inimesed omavad sünnist alates õiguse elule, õigus saada ülalpidamist ja vanemate hoolitsus ning oma vanema või muu lähedase sugulase surma korral on tal pärimisõigus. Täiskasvanuks saades laieneb järsult inimese õiguste ja kohustuste ring ning ta on teiste inimestega, samuti organisatsioonidega ning riigiga paljudes õigussuhetes. Inimese surmaga lõpeb aga tema õigusvõime ning sellest momendist ei saa ta enam olla õigussuhte osaline. Enamik varalisi suhteid aga säilib. Seepärast on ühiskond huvitatud sellest, et need suhted säiliks ning surnud isikut asendaksid neis suhetes tema õigusjärglased. Surnud isiku varaliste õiguste ja kohustuse üleminekut teistele isikutele reguleeribki pärimisõigus. Pärimisõigus on tihedalt seotud perekonnasuhete, eraomandiga ning isiku seisundiga ühiskonnas.²

1.1 Pärimisõiguse areng, allikad ja põhimõtted

Läbi aegade on Eesti pärimisseaduses rakendust leidnud samad põhimõtted ning üldiselt ka samas mahus, nagu see on omane kõigile eraomandil baseeruvatele ühiskondadele. Euroopa Liidu liikmesriikide pärimisõiguslikud arengud on olnud erinevad, kuid on alati lähtunud teatud kindlatest põhimõtetest. Järgnevalt käsitletakse töös pärimisõiguse üldist raamistikku, ajaloolist ülevaadet ja mõjutusi.

1.1.1 Pärimisõiguse areng

Eri riikide pärimisõiguste võrdlemisel lähtutakse võrdlevas õiguses tavaliselt jaotusest: mandri-Euroopa õigussüsteem, anglo-ameerika õigussüsteem, sotsialistlik õigus ja islami õigus. Eesti kuulub nii geograafiliselt asendilt kui ka pärimisõiguse ülesehituse põhimõtetest ning õiguskorra üldisest ajaloolisest arengust lähtuvalt mandri-euroopa õigussüsteemi. Pärimisõiguse instituudid ning põhialused tulenevad mandri-euroopa õigussüsteemis suures osas just rooma õigusest, kusjuures kaasaegne kehtiv pärimisõigus on välja kujunenud eelmisel sajandil ja selle sajandi esimesel poolel Prantsuse ja Saksa õiguse arengu mõjutusel.³

28. juunil 1992 rahvahääletusel vastu võetud Eesti Vabariigi põhiseadus sätestas pärimisõiguse tagamise lühidalt. Kuidas täpsemalt pärimisõigust tagatakse ning millistest seisukohtadest

² Silvet, E. Mahhov, I. Kuidas pärida ja pärandada. Tallinn: Juura, 1997, lk 4.

³ Mikk, T. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012, lk 20.

lähtutakse, selgus Riigikogu poolt 15. mail 1996 vastu võetud pärimisseadusest, mis jõustus 1. jaanuaril 1997.⁴

1997. aastal jõustunud pärimisseaduse algallikas oli seaduseks saama pidanud 1940. aasta tsiviilseadustiku eelnõu, mille allikaks omakorda oli muuhulgas Balti Eraseadus 1864. aastast.⁵ Pärimisseaduse eelnõu koostamisel lähtuti Eesti NSV Ülemnõukogu 6. juuli 1992. a. otsuse Eesti Vabariigi pankrotiseaduse rakendamise kohta alapunktis 7 sõnastatud juhiseist, et tsiviilseadustiku ettevalmistamisel tuleb aluseks võtta 1940. aastal valminud tsiviilseadustiku eelnõu. Peale selle tuli arvestada Riigikogu 1. detsembri 1992. a. otsust, mis sätestas järjepidevuse seadusloomes. Otsuses on öeldud, et seaduseelnõude ettevalmistamisel tuleb arvestada Eesti Vabariigis enne 1940. aasta 16. juunit kehtinud seadusi. Tuginedes eeltoodule, saab öelda, et pärimisseaduse eelnõu ettevalmistamisel on etendanud suurt osa tsiviilseadustiku 1940. aasta eelnõu kriitiline läbivaatamine.⁶

Balti eraseaduse kehtivuse ajal⁷ lahendasid tavalisi pärimisasju rahukohtud, alates 1935. aastast jaoskonnakohtud hoiukorras, see tähendab hagita menetluses. Pärandihooldusega tegelesid vallakohtud. Kohtute menetleda oli kavas pärimisasjad jätta ka 1940. aastaks ettevalmistatud tsiviilseadustiku kohaselt.

Kuigi nõukogude korra ajal oli pärimismenetlus üle läinud notaritele, oli taasiseseisvumise üldise loogika järgi ja järjepidevuse põhimõttest lähtudes 1990. aastate alguses kindel kavatsus anda pärimisasjad uuesti lahendada kohtutele. Esimene pärimisseaduse redaktsioon nägigi ette pärimisasjade üleandmise kohtutele alates 1. jaanuarist 2000. Enne 2000. aastat jõuti aga seisukohale, et pärimisasjade üleandmine notaritelt kohtutele ei ole siiski otstarbekas⁸ ning pärimisseaduse muutmise seadusega tehti 10. novembril 1999 seaduses ka vastavad parandused.⁹

⁴ Pärimisseadus. RT I, 01.01.1997.

⁵ Kõrv, J. Baltimaa eraseadus. Tallinn: Valgus, 1898.

⁶ Silvet, E. Pärimisseaduse eelnõu põhijoontest. Juridica VII/1995, lk 282 – 288.

⁷ Balti eraseadus jõustus 1. jaanuaril 1865 ning asendati Vene NFSV Tsiviilkoodeksiga 1. jaanuaril 1941, kuid taasjõustati Saksa okupatsiooni ajal ja kaotas lõplikult kehtivuse uue Nõukogude okupatsiooni ajal.

⁸ Üheks kaalukeeleks sellise otsuse tegemisel olid Saksa juristide kogemused. Nimelt lahendavad Saksamaal pärimisasju tavaliselt just kohtud, mis aga paljude sealsete juristide arvates ei ole otstarbekas. Süsteemi muutmist on seal takistanud väljakujunenud traditsioonid ja harjumused. Näiteks enamikus Saksa liidumaades on notari ja advokaadi amet ühendatud samasse isikusse, mis võib komplitseerida pärimisasjade erapooletut lahendamist.

⁹ Mahhov, I. Notari koht uuenevas pärimismenetluses. Juridica VII/2008, lk 482 – 487.

Siinkohal võib tuua võrdluseks naaberriigi Läti, kus erinevalt Eestist viidi pärimisasjade menetlemise üleandmine notaritelt kohtutele pärast iseseisvumise taastamist, kuid juba kümme aastat tagasi anti ka seal pärimisasjade menetlemine taas notarite pädevusse.¹⁰

Vahetult pärast Eesti esimese oma pärimisseaduse jõustumist 1997. aasta 1. jaanuaril andsid Justiitsministeeriumi seadusloome arengukontseptsiooni osakonna töötajad sellele oma hinnangu, kus oli muuhulgas öeldud, et pärimisseadus ei toonud endaga kaasa põhimõttelist muutust võrreldes nõukogude pärimisõigusega. Uue tänapäevasema pärimisseaduse ettevalmistamiseks moodustati Justiitsministeeriumi juurde töögrupp.

Töögrupi töö tulemusel valmis ning avaldati 2001. aasta sügisel pärimisseaduse muutmise seaduse eelnõu, mille täiendatud redaktsiooni esitas Vabariigi Valitsus 23. mail 2002 Riigikogule. Eelnõu esimene lugemine leidis aset sama aasta 9. oktoobril, kuid menetlus sellega piirduski, Riigikogu koosseisu vahetumise tõttu.

Pärimisõiguse reform aga ei peatunud. Justiitsministeeriumis valmis eelmise eelnõu täiendatud variant 5. oktoobriks 2004, mis läbis 2004. aasta lõpul kooskõlastusringi. Kooskõlastusringi tulemusel otsustas ministeeriumi reformikomisjon vormistada kavandatavad muudatused just pärimisseaduse uue terviktekstina, mitte kehtiva pärimisseaduse muutmise seadusena. 27. maiks 2005 valmis uuendatud pärimisseaduse eelnõu ning sama aasta 6. oktoobril kiitis Vabariigi Valitsus selle heaks. Pärimisseaduse uue eelnõu esimene lugemine toimus Riigikogus 11. jaanuaril 2006. Ka seekord ei jõutud esimesest lugemisest edasi ning eelnõu langes menetlusest välja Riigikogu koosseisu volituste lõppemise tõttu. 28. mail 2007 esitas valitsus kolmandat korda eelnõu Riigikogule. Seekord õnnestus menetlus lõpuni viia. Uus Pärimisseadus (edaspidi PärS) võeti vastu 17. jaanuaril 2008 ning jõustus 1. jaanuaril 2009.¹¹

Uus PärS tõi endaga kaasa ka põhimõttelisi muudatusi, nt ülemineku pärandi vastuvõtu süsteemilt pärandist loobumise süsteemile, abikaasa pärimisõigusliku positsiooni paranemise, testamenditäitja määramisega kaasneva pärijate käsutusõiguse kaotuse, pärija vastutuse regulatsiooni täiendamise ja kaaspärijate ühisuse.

¹⁰ Strang, E. Eesti notariaat 20. Lühiülevaade notarite tegevusega seotud õigusloomest. *Juridica* VII/2013, lk 526-532.

¹¹ Liin, U. Uus pärimismenetlus – kuidas edasi? *Juridica* I/2009, lk 28 – 38.

Üleminek pärandvara vastuvõtusüsteemilt loobumissüsteemile oli kindlasti kaasaegsem lahendus pärimisasjade lahendamisel. Kui siiani läks pärandvara pärijale üle üksnes juhul, kui pärija pärandi vastu võttis, siis uue loobumissüsteemi puhul kaasneb seadusest tulenev pärimisõigus automaatselt ja pärandist loobumiseks tuleb avaldada oma sellekohast tahtet.¹²

Aja möödudes on pärimisõiguslikke regulatsioone pidevalt muudetud ja täiendatud. Seoses Euroopa Liidu vaba turu poliitikaga on inimesed rohkem liikuvad ning on tekkinud erinevaid pärimisega seotud õiguslikke küsimusi. Isikute tihenunud liikumise tõttu sisepiirideta alal ning erinevatest riikides pärinevate isikute vaheliste abielude arvu kasv, millega sageli kaasneb mitmete riikide territooriumil asuvate varade omandamine, muudavad pärimisasjade lahendamise erakordselt keeruliseks. Samas oli pärimisõiguse valdkond jäänud Euroopa Liidu liikmesriikide rahvusvahelise eraõiguse alal siiani vastuvõetud sätete hulgast välja. Seega peeti vajalikuks ühtlustatud eeskirjade vastuvõtmist Euroopa Liidu tasandil.¹³

Erinevates liikmeriikides kasutatakse erinevaid käsitlusi pärimisasjade kohtualluvuse ja kohaldatava seaduse määramisel. Erineva käsitluse kehtimisel tekivad olukorrad, mil üks ja sama pärimisasi kuulub menetlemiseks Euroopa Liidu liikmesriikide asutuste poolt, mis võivad kohaldada erinevataid normatiive. Probleemiks on ka see, et ühes liikmesriigis tehtud otsuseis ei ole alati tunnustatud ja täitmiseks suunatud teises liikmesriigis.¹⁴

Ettevalmistused Euroopa pärimismääruse vastuvõtmiseks said alguse 1998. aasta Viini tegevuskavas, kus seati pärimisõigust käsitlev Euroopa õigusakt üheks prioriteediks. Pärast Haagi programmi vastuvõtmist 2004. aasta detsembris, avaldas Euroopa Liid Komisjon 2005. aastal pärimisõigust ja testamente käsitleva roheline raamatu.¹⁵

Pärimisõiguslike probleemide lahendamiseks loodi Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvuse, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist,

¹²Riigikogu.Reformierakond: uus pärimisseadus muudab õigussüsteemi euroopalikumaks, 2008. www.riigikogu.ee/?id=48678 (25.02.2015)

¹³ Roheline raamat - Pärimisõigus ja testamendid {SEK(2005) 270}, Brüssel 01.03.2005, KOM/2005/0065 lõplik

¹⁴ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal "Pärimisõiguse ja testamentide roheline raamat", Euroopa Liidu Teataja, 03.02.2006, C28/1

¹⁵ Hertel, C. Pärimisõiguse kollisiooninormid ELi liikmesriikides: Ettevalmistused Euroopa pärimistunnistuse kasutuselevõtmiseks, 2008.

www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/755/755341/755341et.pdf (06.01.2015)

ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist (edaspidi nimetatud pärimismäärus).¹⁶

Euroopa pärimismäärus jõustus 4. juulil 2012, kuid määruse artiklist 84 tulenevalt hakatakse pärimisasjade lahendamisel kohaldama alates 17. augustist 2015. Seejuures kohaldatakse määruse sätteid üksnes selliste isikute vara pärimisele, kes surevad 17. augustil 2015 või hiljem. Kuna määrus on liikmesriikides vahetult kohaldatav, ei ole määruse sätteid vaja Eesti õigusesse eraldi üle võtta, mis tähendab seda, et alates 17. augustist 2015 peavad Eesti kohtunikud ja notarid hakkama määrust kohaldama sellest olenemata, kas Eesti seadusandja on selleks ajaks Euroopa pärimismäärusele näiteks tsiviilkohtumenetluse seadustikus või rahvusvahelise eraõiguse seaduses viidanud.¹⁷

1.1.2 Pärimisõiguse põhimõtted

Oma elu ajal on pärandajavara omanik, nautides kõiki sellest tulenevaid põhiseadusega kaitstud eeliseid ja kandes ühtlasi omandiga kaasnevat vastutus. Pärijate jaoks omandavad õiguslikud normid tähenduse alles pärandi avanemisega, st pärandaja surmaga. Enne pärandi avanemist pärijatel subjektiivset õigust pärandvarale ei teki, väljavaade saada pärijaks ei ole õiguslikult kaitstud positsioon.¹⁸

Surm on universaalne nähtus ning olenemata surnu asukohast, on peetud vajalikuks surmaga seonduvat reguleerida. Sellised regulatsioonid erinevad küll erinevates ühiskondades, sest igas riigi seadusandlus on kohaldatud vastavalt ühiskonna tavadele ja ajaloole. Olenemata asukohast, riigis ja selle kultuurilisest eripärast omavad need põhimõttelisi sarnaseid pärimisõiguslikke alus talasid.

Mandri-Euroopa õigussüsteem koosneb erinevatest ning suhteliselt iseseisvast õigusperekondadest. Õigusalasest kirjanduses tuuakse pärimisõiguse põhimõtetena tavaliselt välja juba rooma pärimisõiguses tunnustatu: üldõigusjärgluse põhimõte, testeerimisvabadus ja sugulaste pärimisjärgluse põhimõte, mis ühel või teisel kujul ning mahus kehtivad ka tänapäeva pärimisõiguses ja seda nii mandri-euroopa kui ka anglo-ameerika õigussüsteemis.¹⁹

¹⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012.

¹⁷ Pötter, E. Torga, M. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelises eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviil(kohtu)menetluses. *Juridica VII/2013*, lk 517 – 525.

¹⁸ Castelein, C. *Imperative Inheritance Law in a Late-Modern Society*. Antwerp – Oxford – Portland: Intersentia 2009, lk 4-6.

¹⁹ Liin, U. Pärimisõiguse põhimõtetest: *Juridica III/1999*, lk 141-147.

Eesti pärimisseadustes on rakendust leidnud samad põhimõtted ning üldiselt ka samas mahus, nagu see on omane kõigile eraomandil baseeruvatele ühiskondadele. Eestis on laiendatud pärijate ringi senisega võrreldes piirini, mis on tavaline teisteski Euroopa maades. Eestis õiguses kohaldatud tsiviilõiguse reform on tähendanud tagasipöördumist just saksa õiguspererkonda.²⁰ Järgnevalt uurib töö autor, kuidas on rakendunud Eesti PärS-es pärimisõiguse printsiipidena välja toodud saksa õiguskirjanduses kasutatud erapärimisjärgluse, perekonnapärimisjärgluse, testeerimisvabaduse ja üldõigusjärgluse põhimõtteid.

1.1.2.1 Erapärimisõiguse põhimõte

Pärimisõigus põhineb eraomandi tunnustamisel. Eesti Vabariigi Põhiseaduse (edaspidi PS) § 32 kohaselt on pärimisõigus tagatud. Pärimisõigus tähendab isiku õigust saada selle vara omanikuks. PS § 32 lg 4 sätestab: "Pärimisõigus on tagatud." Seda normi tuleb tõlgendada kooskõlas PS §-ga 32 tervikuna, mis sätestab omandiõiguse garantii ning igaihe õiguse omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada.²¹

Pärimisõigus on osa eraõigusest, mis põhineb eraomandi ja privaatautonomia tunnustamisel. Seadusandja on erapärimisõiguse kohaldamiseks kasuks otsustanud ning surnud isiku vara pärimine on reguleeritud eraõiguslikult.²²

Erapärimisjärglus on eraomandil baseeruva pärimisõiguse üks peamisi printsiipe, mille tagamist, peetakse eraomandil baseeruvates riikides eriti oluliseks. Erapärimisjärgluse põhimõtet ehk pärimise ulatuse küsimust on pärimisõiguses aegade jooksul peetud suurt tähtsust omavaks.

PärS kohaselt ei ole pärandaja alanejate sugulaste osas õigusnormides piiri kehtestatud, seega kehtib esindusõigus seal formaalselt lõpmatuseni. Esindusõiguse alusel saavad pärida ka pärandaja õe ja venna alanejad sugulased, peale nende pärandaja tädid-onud ja nende alanejad sugulased. Seadusjärgsete pärijate ringi olulisest suurenemisest lähtuvalt on muutunud üsna väikeseks võimalus, et pärandvara pärijaks kohalik omavalitus saab.²³

Võrreldes nõukogude õigusega on Eestis erapärimisõiguse põhimõtte rakendamisel tehtud oluline murrang ja pärijate ringi laiendatud. Näiteks ENSV tsiviilkoodeksi²⁴ kohaselt oli seadusjärgsete

²⁰ Gottwald, P. Schwab, D. Büttner, E. Family & Succession Law in Germany. München: Beck 2001, lk 117.

²¹ Kelli, A. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012. II peatükk, lk 402-403.

²² Brox, H. Pärimisõigus. Tallinn: Juura 2003, lk 10.

²³ Borkowski, A. Textbook on succession. London: Blacstone Press, 1997, lk 47 – 50.

²⁴ Eesti NSV tsiviilkoodeks. ENSV ÜT, 1.01.1965

pärijate ring väga kitsas: pärandaja lapsed, vanemad, vanavanemad, õed-vennad ja üleelanud abikaasa. Nimetatud isikute puudumisel läks pärand riigile.

1.1.2.2 Testeerimisvabaduse põhimõte

Eraõiguses kehtib privaatautonomne põhimõte, mille kohaselt üksikisik võib oma õigussuhteid ise vabalt kujundada. Seejuures ei tohi ta sattuda vastuollu teiste isikute õiguste või õiguskorra poolt seatud reeglitega. Selline põhimõte leiab kajastamist ka pärimisõiguses, väljendudes testeerimisvabadust ja samas võimalust pärandist või annakust soovi korral loobuda.²⁵

Testeerimisvabaduse juures võib välja tuua kaks tahku. Esiteks tähendab see isiku vabadust otsustada kas teha vastavat tehingut - sõlmida lepingut, teha testamenti. Testeerimisvabadus läheb aga selles osas lepinguvabadusest kaugemale. Kui leping on sõlmitud, siis ollakse sellega ka reeglina seotud, kuid kui testament on tehtud, siis ei ole testator, ise sellega samalaadselt seotud. Ta võib igal ajal uue testamendi teha või juba tehtu tühistada või muuta, ka siis kui ta on näiteks testamendi notariaalses vormis teinud.²⁶

Teiseks tähendab eraautonoomia isiku vabadust ise otsustada ka tehingu sisu üle. Pärimisõiguses on tehingu sisu ja vormireglid imperatiivselt reguleeritud, samas kui lepingute sisu puhul on enamasti tegu eelkõige dispositiivsete normidega. Pärimisõiguse suuremad piirangud tulenevad eelkõige õiguskindluse ja ka usaldatavuse vajadusest. Testamendi puhul on tegemist korraldustega surma puhuks, tehing jõustub tegija surma korral ja tehingu teinud isikult ei saa enam selgitusi küsida.²⁷

Testamendi vormidena tunneb PärS avalikke testamente ehk notariaalseid testamente ja eratestate ehk pärimisseaduse terminoloogia kohaselt koduseid testamente. Kodus tehtud testamendile võib testator koos vähemalt kahe tunnistajaga alla kirjutada või panna testamendi sisu kirja oma käega. Koduse testamendi tegemisel tuleb kindlasti sellele märkida testamendi tegemise kuupäev ning silmas pidada, et selline testament kehtib testatori eluajal 6 kuud.

Notariaalseid testamente on omakorda kahte liiki: notariaalselt tõestatud testamendid, kus testamendi tõestamisel selgitab notar välja testamendi tegija tahte ja vormistab selle arusaadavalt ning notarile hoiule antud testamendid, kus testator annab isiklikult oma viimse tahte avalduse

²⁵ Zimmermann, R. Freedom of Testation. Testierfreiheit. Germany: Mohr Siebeck Tübingen 2012, Preface VII – IX.

²⁶ Liin, U. Pärimisõiguse põhimõtetest: Juridica III/1999. lk 141 – 147.

²⁷ Harvey, C. Succession and conflicts of law. Manitoba law journal. Vol 31. Issue 1. 2005, lk 67 – 80.

notarile üle kinnises ümbrikus ja kinnitab, et tegemist on tema testamendiga ning seega selle koostamisel notar ei osale.²⁸

1.1.2.3 Perekonnapärimisjärgluse põhimõte

Perekonnapärimisjärgluse põhimõtte kohaselt läheb teistsuguse korralduse puudumisel pärandvara pärandaja perekonnale. Seadusjärgseteks pärijateks saavad olla ainult pärandaja perekonnaliikmed. Eelistatakse pärimisõiguslike sugulaste kindlaksmääramisel lähemaid sugulasi kaugematele ning abikaasale kui ühele kõige lähematest perekonnaliikmetest antakse võrreldes sugulastega märgatavalt soodsam positsioon. Perekonnapärimisjärgluse põhimõtte väljendusena on pärimiseseaduses reguleeritud ka sundosaõigus. Seadus kaitseb neid perekonnaliikmeid, kelle suhtes pärandajal oli elu ajal ülalpidamiskohustus, tagades neile igal juhul õiguse nii nimetatud sundosale.²⁹

1996. aastal vastu võetud pärimiseseaduse eelnõu koostamisel lähtuti sellest, et sundosa instituudi eesmärk on tagada nende pärandaja sugulaste heaolu, keda pärandaja oli kohustatud abistama. Eelnõus oli sätestatud, et kui pärandaja on pärimislepinguga või testamendi jätnud pärandist ilma seaduse järgi pärima õigustatud töövõimetu töövõimetu abikaasa või üleneja või alaneja sugulase või on seadusjärgse pärimisega võrreldes nende pärandiosa oluliselt vähendanud, on abikaasal ja nendel sugulastel õigus pärida sundosa. Sundosa saamise õigus on tihedas seoses konkreetse õigustatud isikuga ning see õigus ei lähe pärimise teel üle sundosa saama õigustatud isiku pärijatele. Samuti ei saa sundosasaajale määrata järelpärijat. Pärandiosa suhtes, mille pärija on saanud sundosana, ei kehti pärandaja korraldused tähtaja, annaku, tingimuse või muu kohustuse suhtes. Sundosa suurus on pool pärandiosast, mille pärija oleks seadusjärgse pärimise korral saanud, kui pärandi oleksid vastu võtnud kõik seadusjärgsed pärijad.³⁰

Sundosa instituudil võib olla erinevaid eesmärke, mis õigustavad testeerimisvabaduse piirangut. Ka muude riikide praktikat analüüsid selgub, et puudub selge ja ühene seisukoht, mis eesmärke sundosa täidab või täita saab. Kuigi sundosa instituuti tuntakse laialdaselt, on selle sisu erinev. Ühe sundosa instituudi eesmärgina nähakse perekonna pärimisjärgluse põhimõtte tagamist, võimaldades pärandist vähemalt teatud osa saada lähedastel, sõltumata nende abivajadusest, töövõimetusest või muudest sarnastest kriteeriumidest. Teine levinud sundosa instituudi eesmärk

²⁸ Notarite Koda. Kuidas teha testamenti? 06.02.2009. www.notar.ee/529 (26.03.2015)

²⁹ Schwind, M.A. International encyclopedia of comparative law. Volume V. Chapter 8. Liability for obligations of the inheritance. Dordrecht. Boston. Lancaster: Mohr Sieberk Tübingen and Martinus Nijhoff publishers 2002, lk 8-12.

³⁰ Silvet, E. Pärimiseseaduse eelnõu põhijoontest. Juridica VII/1995, lk 282 – 288.

on tagada pärandajaga tema eluajal tihedalt seotud isikute piisav sissetulek pärast pärandaja surma, kui pärandist täielik ilmajätmine oleks ebaõiglane või tooks kaasa nende isikute vaesusse langemise.³¹ Ainuüksi faktiline võimetus teha tööd ei ole sundosa määramisel otsustava tähendusega.

Sundosa saajate ringi piiramine vaid abivajavate faktiliselt töövõimetute lähisugulastega ja abikaasaga ei ole vastuolus perekonna pärimisjärgluse põhimõttega. Perekonna pärimisjärgluse põhimõttest ei tulene põhiseaduslikku nõuet, et kõigil pärandaja lähedastel oleks testamendijärgse pärimise korral õigus saada osa pärandist. Seadusandja võib perekonna pärimisjärgluse põhimõtet testeerimisvabaduse piiramise eesmärgina arvesse võtta, kuid ei ole kohustatud seda tegema. Perekonna pärimisjärgluse põhimõtet tuleb tugevamini arvesse võtta seadusjärgse pärimise korral. Seadusandja on seda ka teinud, tagades pärandvara ülemineku lähedastele, mitte riigile või kolmandatele isikutele. Seadusandjal ei ole põhiseadusest tulenevat kohustust kaitsta lähedaste huve pärandaja testeerimisvabaduse realiseerimise vastu.³²

1.1.2.4 Üldõigusjärgluse põhimõte

Tsiviilõigused ja -kohustused võivad üle minna ühelt isikult teisele eraõigusjärgluse või üldõigusjärgluse korras.³³ Eraõigusjärglus on seotud ühe õigusega ja toimub tehingu alusel. Ka juhul kui üle antakse mitu õigust või kohustust, tuleb iga ese eraldi üle anda ja õigused ja kohustused saavad üle minna eraldi. Õiguste ja kohustuste üleminek kogumis saab toimuda ainult seaduse alusel. Eelõeldu omab tähendust siiski vaid asjaõiguslikus mõttes, võlaõiguslikult tehingu objektiks võib olla ka esemete kogum.

Üheks vähestest üldõigusjärgluse juhtudest ongi pärimine ehk üldõigusjärglus surma tõttu. Pärandi vastuvõtmisega lähevad isikule kuulunud õigused ja kohustused seaduse alusel kogumina üle ühele pärijale või mitme pärija puhul kõigile pärijatele ühisomandina. Selliselt hoitakse pärandaja vara õiguslikus mõttes tervikuna mh võlausaldajate nõuete rahuldamise eesmärgil.³⁴

Üldõigusjärglus ehk universaalõigusjärglus tähendab, et omandajale läheb üle kogu vara tervikuna. Pärandaja vara läheb pärijale või pärijatele üle tervikuna ka pärandi avanemise korral ning omandamistoimingud, nagu ühe asjaomandiõiguse üleandmine või nõude loovutamine, ei ole

³¹ Liin, U. Pärimisseaduses kehtestatud sundosa instituut. Vastavus põhiseadusele Riigikohtu üldkogu 22. veebruari 2005. a otsusest lähtuvalt. *Juridica* IX/2006, lk 630 – 645.

³² RK 3-2-1-73-04

³³ TsÜS. RT I, 13.03.2014, 103

³⁴ Mikk, T. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012, lk 16.

vajalikud. See tähendab esiteks seda, et pärandvara läheb pärijatele üle kui tervik, ja teiseks, et pärijal puudub võimalus oma suva kohaselt valida, mida ta pärandvarast võtab või mida mitte, see tähendab, et koos positiivse varaga ehk õigustega lähevad pärijatele üle ka pärandaja kohustused.

Pärija vastutab reeglina piiramatult, välja arvatud juhul kui pärija pärandvara inventuuriga vastu võtab. Kogu vara pärija vastutab oma isikliku varaga nende pärandaja kohustuste eest, mille täitmiseks pärandvarast ei piisa. Samal ajal vastutab annakusaaja nii nagu varemgi vaid annakuesemel lasuvate kohustuste täitmise eest. Seega on vaja PärS-es üheselt kindlaks määrata, milline pärandaja õigusjärglastest on pärija ja milline annakusaaja.³⁵

Vastavalt PärS §-le 37 on pärijaks see, kellele on pärandatud kas kogu vara või mõtteline sellest ning annakusaajaks vastavalt §-le 54 isik, kellele ei ole määratud kogu vara või selle mõttelist osa, vaid teatud varaline hüve.

1.1.3 Pärimisõiguse allikad

Pärimisõigus on oma arengus suhteliselt staatiline. Analoogiliselt teiste tsiviilõiguse harudega on ka Eesti pärimisõiguses selgelt äratuntav Rooma õiguse algupära. Lisaks on pärimisõiguse arengut mõjutanud eelkõige Mandri-Euroopa maade õigus ja kohalik õiguspärand.³⁶

1.1.3.1 Siseriiklikud allikad

Pärimisõigus on tsiviilõiguse üks osa ja seda iseloomustab tihe seotus eraõiguse harudega. Põhilised pärimismääruslikud normid tulenevad 2009. aastal kehtima hakanud PärS-est³⁷ ning selle alusel kehtestatud Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise korrast.³⁸

Pärijate ja päritava vara koosseisu kindlaksmääramiseks on vajalik otsustada perekonnaseaduse alusel, kas pärida sooviv isik on pärandaja sugulane, kas abielu on surma hetkel kehtiv, millised esemed kuuluvad üleelanud abikaasale ja millised pärandvara hulka.

Perekonna- ja pärimisõigus mõlemad sisaldavad endas nii võla- kui ka asjaõiguse institute, nende valdkondade regulatsioon on sätestatud tsiviilseadustiku, võlaõigusseaduse ja asjaõigusseaduse

³⁵ Liin, U. Pärimisõiguse põhimõtetest: Juridica III/1999, lk 141 – 147.

³⁶ Vaata ajaloolist ülevaadet täpsemalt lk 7 ja õigussüsteemi ülevaadet lk 11

³⁷ PärS. RT I, 29.06.2014, 10

³⁸ Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord. RT I, 07.02.2014, 13

eriosas. Samas seisavad need kaks valdkonda pigem võrdväärselt üksteise kõrval ning PärS-e kohaldamisel tuleb hoopis lähtuda perekonnaseaduse regulatsioonist, mitte vastupidi.³⁹

Kaaspärijate vaheliste suhete kindlaks määramiseks on vajalik tuvastada kaasomandi regulatsiooniga asjaõigusseadus. Pärija ja annakusaaja vaheliste õiguste ja kohustuste kindlaksmääramine toimub osaliselt võlaõigusseaduse alusel. Tsiviilseadustiku üldosaseaduse tahteavalduste tegemise regulatsiooniga kehtib ka viimase tahte avalduse suhtes. Kui pärandvara hulka kuulub intellektuaalse vara esemeid, on vajalik lähtuda autoriõigustest ja kehtib ulatus, milles PärS-s või teistes seadustes eriregulatsiooni ette ei nähta.

Pärija vastutust pärandaja kohustuste eest on võimalik vähendada teostades pärandvara inventuuri, selleks peab pärija tegema notarile sellekohase avalduse. Seadus näeb ka ette notari kohustuse pärandvara inventuuri algatamise seadusest tulenevatel alustel. Pärandvara inventuuri teostab kohtutäitur, Kohtutäituri seaduse § 6 lõike 1 punkt 3 alusel. Inventuuri korral vastutab pärandvaras olevate kohustuste eest pärandvara ise.

Pärandaja nimele registreeritud kinnisvara olemasolu korral saavad pärijad teha muudatused kinnistusraamatus omaniku kohta. Kande tegemiseks kinnistusraamatus on vajalik esitada pärimistunnistus päritud kinnisasja pärija nimele registreerimiseks kinnistusraamatus seaduse alusel. Kui pärijaid on mitu kantakse kinnistusraamatusse pärijad ühisomanikena. Juhul kui pärijaks on üleelanud abikaasa ning kinnisasi kuulus abikaasade ühisvara hulka kantakse kinnistusraamatusse kaasomandina üleelanud abikaasa osa ning päriandaja osa kohta kõik pärijad koos ühisomanikena.⁴⁰

Notaril on seadusest tulenev kohustus nõuda tasu ametitoimingute tegemise eest. PärS-est tulenevate notari ametitoimingute eest tasustamine kindla tasumääraga ametitoimingute eest sätestab notaritasu seadus.⁴¹

Enamasti teevad notarid pärimisasjades tõestamistoiminguid üldises korras, mõned erisätted on ette nähtud nt notari kohustuste kohta viimase tahte avalduse tõestamisel. Pärimismenetlus notari juures on reguleeritud peaaesjalikult PärS-es. Pärijale, annakusaajale ja sundosa saajale avaldatakse PärS § 170 lõigetest 1 ja 2 nimetatud infot tema mistahes vormis esitatud avalduse alusel. Muule

³⁹ Götting, T. Uusen-Nacke, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. *Juridica* II/2010, lk 86 – 101.

⁴⁰ KRS. RT I, 05.12.2014, 36

⁴¹ NotS. RT I, 19.03.2015, 15

isikule avaldatakse infot eeldusel, et isik on notarile põhjendanud, et tal on pärandvara suhtes õigusi.⁴²

Viimse tahte avalduse tähenduse, õiguslike tagajärgede ja selle tegemise erinevate võimaluste selgitamine on notari ametikohustus. Notari kohustus on kontrollida testamendi teinud isiku samasus. Notari käest on võimalik saada nõu millises vormis peaks viimset tahet avaldama ja kuidas seda täpselt sõnastada, samuti saab notarilt igakülgset ja asjatundliku nõu pärandi vastuvõtmisel ja päritud kohustuste eest vastutuse piiramisel. Kui on algatatud pärimismenetlus, määrab notar kindaks pärijate ringi, aitab oma pädevuse piires tuvastada pärandvara koosseisu ja tõestab pärimistunnistuse. Notar peab tulenevalt oma nõustamise kohutusest pärijatele ja teistele pärandiga seotud isikutele selgitama pärandi vastuvõtmise ja selles loobumise tagajärgi, viimse tahte avalduse sisu ja selles sisalduvate korralduste õiguslikke tagajärgi.⁴³

1.1.3.2 Rahvusvahelised allikad

Ülepiirilistes pärimisõiguslikes vaidlustes kohalduva õiguse määramist Eesti kohtutes reguleerivad erinevad õigusabilepingud, testamendi vormile kohaldatava õiguse Haagi konventsioon, rahvusvahelise eraõiguse seadus (edaspidi REÕS) ning alates 17. augustist 2015 Euroopa pärimismäärus.

Rahvusvahelise eraõiguse normid hõlmavad laiemalt põhimõtteliselt nelja valdkonda:

- isiku kodakondust ning sellest tulenevaid probleeme;
- välismaalaste ja välismaiste osapoolte õigusi ja kohustusi välis- ning siseriiklikes suhtes;
- kollisiooninorme, mis tuvastavad, millise riigi õigusnorme kasutada, milles seisneb konflikt või erinev lähenemine ning milline on võimalik lahendus probleemile;
- kohtualluvusega seotud kollisiooninorme.⁴⁴

Välismaine element võib pärimisõigussuhtes esineda pärandvara näol, kui nt osa pärandvarast asub välisriigis ja osa asub Eestis. Välismaiseks elemendiks võib olla ka Eestis asuv pärandvara, kuid pärimisasja lahendatakse välisriigis. Mõnikord võib tähtsust omada lisaks pärandvara asukohale ja pärandaja viimasele elukohale ka pärandaja kodakondsus. Näiteks on võimalik, et testamendaarsele pärimisele kohaldatakse isiku kodakondsus riigi õigust. Välisriigis elukohta

⁴² PärS. RT I, 29.06.2014, 10

⁴³ Mikk, T. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012, lk 22.

⁴⁴ Grab, L. International succession. Supplement 4, vol. 1. Hague; London; Boston: Kluwer Law International 2001, lk 3.

omav isik võib näiteks teha testamendi Eestis või Eestis elukohta omav isik võib teha omakäelise testamendi näiteks välisriigis suusapuhkusel olles.⁴⁵

Rahvusvahelises eraõiguse normid olid varem kohaldatava riigi õiguse rakendamise määramisel üheks vähem arenenud alaks rahvusvahelises õiguses. Rahvusvahelised pärimisõiguslikud vaidlused olid põhilised normi loovad protsessid.⁴⁶ Eraõiguslike kohtualluvuse ning otsuste tunnustamise küsimuste lahendamiseks ning liikmesriikide vahelise ühtse praktika loomiseks on Euroopa liit vastu võtnud kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse,⁴⁷ mille kohaldamisala rakendamisel Eestis tuleb esiteks arvestada sellega, et Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrus laieneb üksnes piiriülestele mitte aga riigisisestele vaidlustele. Vaidluse piiriülesele iseloomule võib näiteks viidata asjaolu, et üks pooltest asub välisriigis, on välisriigi kodanik, vaidlusalune vara asub välisriigis, kohtumenetlus samade poolte vahel käib juba välisriigis või pooled on sõlminud kohtualluvuse kokkuleppe välisriigis asuva kohtu kasuks.⁴⁸

Pärimisega seotud teemad on üks vähestest valdkondadest, mida ühenduse olemasolevad õigusaktid veel ei käsitlenud. Eelkõige välistab Brüsseli I määruse 1 artikli 1 lõike 2 punkt a ühemõtteliselt „testamendid ja pärimisasjad“ määruse kohaldamisalast.

Pärimismenetluse ning pärimistunnistuste alusel tehtavate tehingute seisukohalt on pärimismääruse täidetavaks tunnustamismenetluse sätted mõnevõrra ebaselged. Tõenäoliselt teeb pärimismääruse raskesti loetavaks see, et nt tunnustamise ja täitmiseks tunnustamise reeglid on ümber kirjutatud Brüsseli I määrusest, kuid need ei ole üks üheselt pärimisasjadel puhul üle võetavad. Kuid samuti ka asjaolu, et pärimismääruse reeglite kehtestamisega on püütud arvestada liikmesriikide erinevate pärimismenetlustega. See võiks olla ka põhjuseks määruuses kasutatavate ebaselge terminoloogia puhul.

⁴⁵ Nurmela, I. Almann, L. Tuulas, V. Vainomaa, M. Rahvusvaheline eraõigus: loengud. Tallinn: Juura, 2005, lk 213.

⁴⁶ Czaplinski, W. Succession of States. Equity and equitable principles in the law of state succession. Hague: Kluwer Law International 1999, lk 61-63.

⁴⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12. detsember 2012, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud), Euroopa Liidu Teataja L 351/1, 20.12.2012.

⁴⁸ Torga, M. Analüüs Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse (EL 1215/2012) rakendamise kohta Eesti õiguskorras.

www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.riigikogu.ee%2F%3Fop%3Ddemsplain%26page%3Dpub_file%26file_id%3Db32cafd6-ad3b-4630-9975-10141c6c9153%26&ei=pNLAVJu9K4H9UuqigZAP&usq=AFQjCNFCfMVQW_d-q8zvi86_xuG2h23gSA&sig2=nWhvsf3yEgzD4CqK3bxqew&bvm=bv.83829542,d.d24 (22.01.2015)

Euroopa Liidu riikide siseriiklikud regulatsioonid mis on siiani käsitlenud ülepiirilist pärimismenetlust Euroopa Liidus erinevad üksteisest suuresti. Euroopa pärimismääruse loomisel oli eesmärgiks tagada Euroopa Liidu kodanikele arusaadav, läbipaistev ning ühtne menetlus nende pärimisasjade suhtes. Järgnevalt selgitab töö autor täpsemalt pärimismääruse eesmäärke ja selle kohaldamise üldiseid põhimõtteid.

1.2 Euroopa pärimismääruse kohaldamine

Euroopa Liit seadis eesmärgiks säilitada ning arendada vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala, kus on tagatud isikute vaba liikumine. Sellise ala järkjärguliseks loomiseks oli vaja Euroopa Liidul piiriülese toimega tsiviilasjade osas tehtava õiguslase koostöö raames kasutusele võtta meetmeid, eelkõige, et tagada siseturu nõuetekohane toimimine. Pärimismäärus lihtsustab ja annab igale kodanikule võimaluse valida milliseid õigusakte soovib kohaldada, kui saabub selleks aeg.

Määrus pakub kolm üldist alust:

1. Põhimõte: seaduse kohaldamisel on riik, kus on surnud on alaline elukoht surma hetkel, isegi kui see on riik, mis ei kuulu Euroopa Liitu. Ühe riigi seadust kohaldatakse tervele pärimisasjale.
2. Erand: kui erandkorras tekib olukord, kus surnu oli surma ajal ilmselgelt tugevamalt seotud mõne teise riigiga, kohaldatakse pärimisasjale selle riigi õigust.
3. Võimalus: valida kodakondsus riigi õigus pärimisaja lahendamiseks.⁴⁹

Euroopa Liidu pärimismäärus tegeleb lihtsustatult öeldes nelja liiki probleemidega. Esiteks annab määrus vastuse küsimusele, millises liikmesriigis tuleb rahvusvahelise iseloomuga pärimisasi lahendada. Teiseks tuleneb määrusest see, millist õigust tuleks rahvusvahelistes pärimisasjades kohaldada. Kolmandaks reguleerib määrus pärimisasjades tehtud otsuste ning ametlike dokumentide vastastikust tunnustamist ja täidetavaks tunnistamist Euroopa Liidus. Neljandaks luuakse määrusega täiesti uus riigiülese iseloomuga instrument Euroopa pärimistunnistus, mida hakkaksid tulevikus muuhulgas välja andma Eesti notarid. Käesolev töö keskendub pärimismenetluses määratava kohtualluvuse ning kohaldatava õiguse määramisega seotud regulatsioonide kohaldamise ja kohaldamisega seotud probleemide uurimisega.

Riikide pärimisseadused on väga erinevad ning erinevad liikmesriigid, kes kohaldavad oma riigis kehtivat rahvusvahelist eraõigust, võivad kohaldada sama juhtumi puhul erinevaid norme. Selle

⁴⁹ Tremosa, F. The New EU Regulation 650/2012 on International Successions. Notaries of Europe 04.11.2013. www.notaries-of-europe.eu//index.php?pageID=9836 (13.03.2015)

probleemi lahendamiseks ei sobi pärimisasjadega seotud materiaalõigus. Sedalaadi ühtlustamine ei ole üldse soovitatav. Määruse loomisega peaksid ühtlustuma rahvusvahelised eraõiguse normid, mis aitavad määratlada, millist õigust konkreetse pärimisasja suhtes kohaldada.⁵⁰

Pärimismääruse jõustumisel ei ole ilmingimata vajalik siseriiklike õigusaktide muutmine, sest määrus ise on osa riigi õigusest ja seda tuleb kohaldada nii nagu see on, jättes kõrvale vastuolus olevad riigi enda seadused. Küll aga võib otstarbekas olla selguse mõttes siseriiklikese õigusaktidesse sisse viia muudatusi arusaadavuse ja ühtse kohaldamise parktika huvides.

1.2.1 Pärimismääruse reguleerimisala

EÜ asutamislepingu artikkel 249 lg 2 märgib, et määrust kohaldatakse üldiselt. See on tervikuna siduv ja vahetult kohaldatav kõikides liikmesriikides. Muu hulgas on Euroopa Liidu määruse tunnuseks pärast määruse jõustumist selle vahetult kohaldatavus liikmesriikide suhtes. Määrus seob otse liikmesriikide ametnikke, kohtuid kui kodanikke. Määrusel on liikmesriigis õigusakti jõud sõltumata riigisisestest õigusaktidest.⁵¹

Euroopa pärimismäärus laieneb üksnes piiriülestele pärimisasjadele. Selleks, et tekiks kohustus Euroopa pärimismäärust mingis piiriüleses pärimisasjas kohaldada, peab selline pärimisasi langema Euroopa pärimismääruse ajalisse, territoriaalsesse ning sisulisse kohaldamisalasse. Lisaks ei tohi määruse kohaldamine konkreetset menetluses olla välistatud tulenevalt mõnest Eesti Vabariigi välislepingust, mis omab Euroopa pärimismääruse ees prioriteeti.⁵²

Pärimismääruse järgi tuvastatud pärimismenetluse õigus reguleerib eelkõige:

- pärandi avanemise aega, kohta ja põhjuseid;
- soodustatud isikute ringi tuvastamist, soodustatud isikutele kuuluva pärandi osa suuruse ja pärandi osast tulenevate kohustuste määramist ning muude pärimisõiguste tuvastamist;
- pärimisvõimet;
- pärandist loobumist ja pärimis kõlbmatust;
- pärandi üleminekut pärijatele ja annakusaaja olemasolu korral, talle kuuluva õiguste ja kohustuste üleminekut pärandi osast;

⁵⁰ Hertel, C. Pärimisõiguse kollisiooninormid ELi liikmesriikides: Ettevalmistused euroopa pärimistunnistuse kasutuselevõtmiseks? 2008, lk 47.
www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/755/755341/755341et.pdf (06.01.2015)

⁵¹ Laffranque, J. Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles. Tallinn: Juura 2006, lk 270

⁵² Pötter, E. Torga, M. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelises eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviil(kohtu)menetluses. Juridica VII/2013, lk 517 – 525.

- pärijate, testamendi täitjate ja muude pärandvara suhtes omavate isikute õigusi, nii, et need ei piiraks teatud olukordades nimetatud teiste osapooltele õigusi pärandvara suhtes;
- vastutuse määramist pärandvara hulka kuuluvate võlgade osas;
- pärandvara osade suurust, pärandvara suhtes kehtivaid piiranguid, nõudeid, mis võivad olla perekonna liikmetel pärandvara ja pärijate suhtes;
- pärandvara jagamist.⁵³

Pärimismäärust kohaldatakse pärast 17. augustit 2015 surnud isikute vara pärimisele.⁵⁴ Arvestades, et pärimismäärus loob pärandajale võimaluse teha testamendiga korraldusi pärimismääruse reguleerimisalasse kuuluvates küsimustes, tuleks selles sätestatud normidega arvestada testamentide koostamisel ka enne määruse jõustumist. See tähendab, et ka varem tõestatud testamentides võiks notar testaatorile selgitada võimalust kohaldatava õiguse valikuks.

Euroopa pärimismäärust peavad kohaldama kõik Euroopa Liidu liikmesriikide asjakohased ametiasutused, v.a Suurbritannia, Iirimaa ning Taani ametiasutused, kuivõrd viidatud riigid ei ole määrusega seotud.⁵⁵ Eelnev tähendab muuhulgas seda, et Eestis ei saa määruse alusel tunnustada Suurbritannia, Iirimaa või Taani pärimisvaidlustes tehtud kohtulahendeid, sest sellised kohtulahendid ei ole käsitatavad liikmesriigis tehtud otsusena, nagu seda nõuab määruse artikli 39 lõige 1. Lisaks ei saa Eestisse kuidagi jõuda Suurbritannias, Iirimaal või Taanis välja antud Euroopa pärimistunnistused, sest selliseid tunnistusi antakse välja üksnes Euroopa pärimismääruse alusel.

Eesti kohtunikud ja notarid peavad pärimismäärust kohaldama olenemata sellest, kust menetlusosalised on pärit, kus asub pärandvara või kus oli pärandaja viimane harilik viibimiskoht. Seega peavad Eesti kohtunikud ja notarid pärimismäärust kohaldama muuhulgas pärimisasjades, mille pärandvara asub, mõni menetlusosalistest elab, või pärandaja suri Euroopa Liidu välises riigis.

⁵³ Deville. EJTJN seminar on cross-border inheritance law. Brussels IV in a nutshell, 2014.

www.ejtn.eu/PageFiles/6333/Brussels_IV_nutshell.pdf (17.04.2015)

⁵⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 83.

⁵⁵ Määrust ei kohaldata Suurbritannia, Iirimaa ja Taani suhtes. Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll nr 21 artiklite 1 ja 2 kohaselt ja protokoll nr 22 artiklite 1 ja 2 kohaselt ei osale Taani, Ühendkuningriigi ja Iirimaa määruse vastuvõtmisel ning see ei ole nende suhtes siduv ega kohaldatav.

Täpselt ei ole selge, kas pärimisasjades, kus mõni menetlusosaline on pärit Venemaalt või Ukrainast või kus pärandvara asub Venemaal, või Ukrainas see tähendab riigis, millega Eesti on sõlminud kahepoolsed õigusabilepingud, tuleks kohtualluvus ning kohalduv õigus tulevikus kindlaks määrata pärimismääruse alusel. Venemaa Föderatsiooni ja Ukrainaga sõlmitud õigusabilepingute puhul ei ole üheselt selge, millal neid lepinguid pärimismenetluses kohaldada tuleks.⁵⁶

1.2.2 Pärimismääruse vahetõrge rahvusvahelise õiguse ja Eesti riigi välislepingutega

Juhul kui tekib olukord, et pärimismäärus on vastuolus rahvusvahelise lepinguga, siis tuleb pärimismääruse artikli 75 alusel esmalt vaadata, millised riigid on rahvusvahelise lepingu osapoolteks, millal nad on sellega ühinenud, kas enne või pärast pärimismääruse jõustumist ja olukord hinnata nii Euroopa Liidu kui ka rahvusvahelise õiguse valguses. Kehtima jäävad ja rakendada tuleb Eesti Vabariigi kahepoolsed õigusabilepingud mis sõlmitud riikidega, kes ei ole Euroopa Liidu liikmeriigid, testamendi vormile kohaldatava õiguse konventsioon ja teisi rahvusvahelisi lepinguid ja konventsioone, millega Eesti on ühinenud enne määruse vastuvõtmise kuupäeva.

Eesti Vabariik on sõlminud teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega kaks rahvusvahelist lepingut, mis tegelevad probleemidega, mis langevad pärimismääruse sisulisse kohaldamisalasse. Nendeks rahvusvahelisteks lepinguteks on õigusabilepingud, mis on sõlmitud Poolaga ning Läti ja Leeduga.⁵⁷

Pärimismääruse artikli 75 lõike 2 kohaselt asendab määrus viidatud õigusabilepingud. Seega näiteks vaidlustes, kus Poola kodanikust pärija sureb 17. augustil 2015 või hiljem Poolas ja jätab endast maha Poolas asuva kinnisasja, mille üle vaidlevad Eestis Poola kodanikest pärijad, peaksid Eesti kohtud ja notarid pärast 17. augustit 2015 sellises vaidluses hakkama rahvusvahelist kohtualluvust ning kohalduvat õigust kindlaks määrama pärimismääruse, mitte aga Eesti-Poola õigusabilepingu alusel. Pärimisasjades, kus mõni menetlusosalistest omab Poola kodakondsust ja Poola kodanikust pärandaja sureb enne 17. augustit 2015, toimuks kohalduva õiguse ja rahvusvahelise kohtualluvuse kindlaksmääramine aga jätkuvalt Eesti-Poola õigusabilepingu

⁵⁶ Põtter, E. Torga, M. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelises eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviil(kohtu)menetluses. *Juridica VII/2013*, lk 517 – 525.

⁵⁷ Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ning kriminaalasjades. RT II 1999, 4, 22; Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping. RT II 1993, 6, 5.

alusel, seda seetõttu, et määrust kohaldatakse üksnes nende isikute pärimise suhtes, kes surevad pärast 17. augustit 2015.

Pärimismääruse vahekord Ukrainaga ja Venemaaga sõlmitud õigusabilepingutega ei ole aga üheselt selge. Pärimismääruse artikli 75 lõike 1 kohaselt ei piira pärimismäärus nende õigusabilepingute kohaldamist.⁵⁸ See tähendab seda, et juhul, kui Eesti-Ukraina või Eesti-Vene õigusabilepingu kohaldamise eeldused on täidetud, ei tule ka pärast 17. augustit 2015 kohaldada pärimismäärust, vaid alati tuleb kohaldada just neid õigusabilepinguid.

Vaieldav on millal Eesti-Ukraina ning Eesti-Vene õigusabilepingute kohaldamise eeldused pärimisasjades täidetud peaksid olema. Seda arvestades on põhimõtteliselt võimalik kaks varianti. Esiteks on võimalik õigusabilepingute artikli 1 alusel asuda seisukohale, et õigusabilepingud saavad kohaldamisele tulla üksnes juhul, kui mõni menetlusosalistest omab Ukraina või Venemaa kodakondsust. Teine võimalus oleks väita, et õigusabilepinguid tuleb pärimisasjades kohaldada muuhulgas juhul, kui pärandvaraks olev kinnisasi asub kas Ukrainas või Venemaal, olenemata sellest, millise riigi kodakondsusega oli pärandaja.

Eesti notarid kohaldavad sageli praktikas õigusabilepingutes olevaid kohalduva õiguse määramise norme juhul, kui kinnisasi asub Ukrainas või Venemaal, tehes seda menetlusosaliste kodakondsust kontrollimata. Selline situatsioon tähendab, et kohalduva õiguse määramise reeglid erineksid tulevikus olukordades, kus kas Ukrainas või Venemaal asub pärandvaraks olev kinnisasi. Praktikas võib problemaatiliseks osutuda lahendus, kus pärimismääruse kohaselt tuleks kogu varale kohaldada üksnes ühe riigi õigust, kuid õigusabilepingud näevad aga ette käärpriintiibi, mille järgi võib vallasvarale ja kinnisvarale kohaldada eri õigus.⁵⁹

Pärimismäärus ei piira ka Haagi 1961. aasta testamentide konventsiooni kohaldamist.⁶⁰ Haagi 1961. aasta testamentide konventsioon sätestab, millist õigust tuleb kohaldada testamendi vormilise kehtivuse kindlaksmääramiseks. Konventsiooni kohaldatakse alati, olenemata sellest, millises riigis testament tehti, millisest riigist on pärit testamendi tegija või millise riigi kodanik oli testamendi tegija. Eelneva arvesse võttes ei pea lähtuma Eesti notarid tulevikus testamentide vormilisele kehtivusele kohaldatava õiguse kindlaksmääramisel pärimismääruse artiklist 27, vaid

⁵⁸ Määrus ei piira selliste rahvusvaheliste konventsioonide kohaldamist, mille osalisteks käesoleva määruse vastuvõtmise ajal on üks liikmesriik või mitu liikmesriiki ning mis käsitlevad käesoleva määrusega reguleeritud küsimusi.

⁵⁹ Pötter, E. Torga, M. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelises eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviil(kohtu)menetluses. *Juridica VII/2013*, lk 517 – 515.

⁶⁰ Testamendi vormile kohaldatava õiguse konventsioon. RT II 1998, 16, 28.

peavad testamendi vormile kohalduva õiguse kindlaks määrama Haagi 1961. aasta testamentide konventsiooni alusel, seejuures ei ole oluline, millise riigi õigust pärimisasjas kohaldatakse.⁶¹

1.2.3 Pärimismääruse rakendamine Eestis

Euroopa pärimismääruse kohaselt tuleks kohtuna Euroopa pärimismääruse tähenduses käsitada – lisaks kohtutele selle mõiste klassikalises tähenduses – kõiki asutusi ja isikuid, kellel on pädevus menetleda pärimisasju ning kes täidavad kohtulikke ülesandeid või tegutsevad kohtuasutuste poolt delegeeritud volituste alusel või tegutsevad kohtuasutuste alluvuses. Seda tingimusel, et tagatud on selliste asutuste või isikute erapooletus ja poolte õigus olla ära kuulatud, selliste asutuste või isikute tehtud otsuseid võib nende asukohariigi õiguse kohaselt kohtuasutustele edasi kaevata või läbivaatamiseks esitada ning sellistel otsustel on võrreldav õigusjõud ja mõju samades küsimustes tehtud kohtulahenditega.⁶²

On kaheldud, kas Euroopa pärimismääruses sisalduvad rahvusvahelise kohtualluvuse sätted peaksid olema olulised ka Eesti notarite jaoks, s.t kas määruse sätted asendaksid tulevikus piiriülestes pärimisasjades PärS § 165 lõike 2, mille kehtiva sõnastuse järgi viib pärimismenetluse Eestis läbi notar, kui pärandaja viimane elukoht oli Eestis. Notarid täidavad Eestis kohtutega mõneti sarnaseid funktsioone, mistõttu võib tekkida küsimus, kas nendele peaksid Euroopa pärimismääruses sisalduvad kohtualluvuse sätted samuti laienema.⁶³

Pärimismääruse sätestab, et määruse kohaldamisel hõlmab mõiste „kohus” kõiki kohtuasutusi ning kõiki teisi asutusi ja õigusala töötajaid, kellel on pädevus menetleda pärimisasju. See, milline asutus täidab pärimismäärusest tulenevaid kohustusi on liikmesriigi otsustada. Määrus ise kasutab läbivalt väljendit kohtud, kuid Eesti kontekstis on määrust kohustatud kohtute kõrval rakendama notarid.

Pärimismääruse kohaselt tuleb arvestada liikmesriikides pärimisega seotud küsimuste lahendamisel kasutatavaid erinevaid süsteeme. Määruse preambulas on määratletud mõiste kohus kohaldamine laiemas tähenduses, hõlmates mitte üksnes õiguslikke funktsioone täitvad kohtud

⁶¹ Eelkõige kohaldatakse Haagi 5. oktoobri 1961. aasta testamendi vormile kohaldatava õiguse konventsiooni osalisteks olevad liikmesriigid testamendi, sealhulgas vastastikuse testamendi vormilisele kehtivusele käesoleva määruse artikli asemel jätkuvalt kõnealuse konventsiooni sätteid.

⁶² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 3 lg 2.

⁶³ Pötter, E. Torga, M. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelises eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviil(kohtu)menetluses. *Juridica* VII/2013, lk 517 – 525.

ranges mõttes, vaid ka teatavate liikmesriikide notarid ja registribürood, kellel on teatud pärimisasjades kohtutega sarnased õiguslikud funktsioonid.⁶⁴

Pärimismäärust rakendavad liikmesriikide kohtud, kes menetlevad pärimisasju ning liikmeriik on kohustatud Euroopa Komisjoni teavitama, kes on pädev asutus pärimisasjade menetlemisel. Vastavalt määruse artiklile 77 on liikmesriigid kohustatud esitama Euroopa Liidu Komisjonile ning avalikustama teabe pärimis käsitlevatest siseriiklikest õigusaktidest ja menetlustest eesmärgiga teha see üldsusele kättesaadavaks tsiviil- ja kaubandusasju käsitlevas Euroopa õiguslase võrgustiku kaudu. Info liikmesriikide pärimisregulatsioonide kohta on avaldatud Euroopa Liidu Komisjoni ning Euroopa Notarite ühingu poolt internetis. Successions in Europe⁶⁵ leheküljel on avaldatud, et Eestis on pärimismenetluse läbiviijaks notarid.

Eestis on notaritele usaldatud pärimismenetluse läbiviimise ülesanne. Sisuliselt täidab Eesti notar kohustusi, mis paljudes maades on kohtute pädevus. Ka 1997.a pärimisseaduse kohaselt oleks pärimisasjade lahendamine pidanud minema kohtute pädevusse, kuid hiljem langetati siiski põhimõtteline otsus jätta pärimisasjade lahendamine notarite ülesandeks.⁶⁶

See, et notarid peavad igal juhul otsustama pärimismääruse sätete järgi kas pärimisasi kuulub lahendamisele Eestis või mitte tuleneb asjaolust, et Euroopa Liidu määrused on vahetult kohaldatavad ning Euroopa Liidu kodanikel on õigus nõuda et neile on tagatud nendest tulenevad õigused igas liikmesriigis.

Eesti õigussüsteemis on pärimismenetluste läbivaatamise ja pärijate väljaselgitamise kohustus notaritel. Riigi siseselt vajab otsustamist millises ulatuses rakendavad notarid pärimismääruse neid sätteid, mille järgi tuleb tuvastada millises Euroopa Liidu liikmesriigis tuleks pärimisasi lahendada. Igal juhul tuleb muuta Eesti seaduseid, sest PärS-e järgi viib notar pärimismenetluse läbi kui pärandaja viimane elukoht on Eestis, kui pärimismäärus seab liikmesriigile pärimisasjade läbivaatamise kohustuse ka teistel juhtudel.

⁶⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, preambula punkt 20

⁶⁵ www.successions-europe.eu/et/ (11.03.2014)

⁶⁶ 1997.a pärimisseadusest vaata lähemalt lk 4.

2 Pärimismenetluse kohtualluvus

Riikidevahelistes õigussuhetes on alati vaja kindlaks määrata, milline õiguslik süsteem peaks kehtima ja millise riigi õigust tuleks konkreetse õigussuhte korral kohaldada. Kuid igal riigil on oma kollisiooninormide süsteemi, mis oma süsteemilt sageli erinevad teistes riikides. Seetõttu pärimisõiguslikes vaidlustes saab sama asja menetledes käsitleda erinevalt, olenevalt arutava riigi õigusest.

Erinevate riikide kollisiooninormi reeglid võivad kasutada eri seoseid tuvastamiseks, millist õigust kohaldatakse, ning selline olukord võib viia erinevate tulemusteni. See kahjustab kogu kollisiooninormide süsteemi, mis tekitab ettearvamatus ja ebajärjekindlus. Pärimismäärus on kehtestanud kohtualluvuse määramiseks normistiku, et tagada Euroopa Liidu kodanike nõuete kohane õigusmõistmine ning ühtne süsteem nende pärimisasjade lahendamisel.

Pärimisõiguses tuntakse üldjoontes kahte liiki pärimise vormi, üks siis kui on tehtud testament, kus pärandaja on määranud pärijad ja teine kui pärandaja ei ole teinud testamenti, kus pärand läheb vastavalt kohaldatava õiguse seadusele pärandaja sugulastele.⁶⁷

Pärimismenetluse kohtualluvus sõltub põhiliselt kahest aspektist - sellest kas pärandaja on teinud testamenti, kus on nimetanud pärimisele kohaldatava õiguse või juhul kui testamenti ei ole tehtud siis kulgeb pärimise kohtualluvus üldiste kohtualluvuse normide järgi.

2.1 Pärimismenetluse üldine kohtualluvus

Pärimisasja tervikuna lahendamiseks on pädevad isiku surma hetkel tema alaliseks elukohaks olnud liikmesriigi kohtud.⁶⁸ Kohtualluvuse kui ka kohaldatava õiguse kindlaksmääramise on nende üldiseks ühendavaks teguriks surnu alaline elukoht. Alalise elukoha kindlaksmääramiseks peaks menetlev asutus hindama kõiki surnu eluga nii tema surma hetkel kui tema surmaeelsetel aastatel seotud tegureid, arvesse tuleb võtta kõiki asjakohaseid faktilisi asjaolusid, eelkõige surnu riigis viibimise kestust ja õiguspärasust ning sellise viibimise põhjuseid ja tingimusi.⁶⁹

⁶⁷ Neumayer, K.H. International encyclopedia of comparative law. Volume V. Chapter 3. Intestate succession. Dordrecht. Boston. Lancaster: Mohr Sieberk Tübingen and Martinus Njhoff publishers 2002, lk 3.

⁶⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 4.

⁶⁹ Manko, R. Habitual residence as connecting factor in EU civil justice measures. – Library of the European Parliament 22/01/2013.

2.1.1 Alalise elukoha mõiste pärimismenetluses

Elukoha tsiviilõiguslik tähendus tsiviilõiguses ja tsiviilkohtumenetluses on elukoha määramisel eelkõige kaks peamist tähendust, milleks on kohtualluvuse ning kohustuste täitmise koha määramine. Elukoha määratlemine rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses omab isiku elukoht eelkõige tähendust otsustamaks, millise riigi kohtud on pädevad konkreetset õigusvaidlust lahendada.⁷⁰

Üldreeglina alluvad piiriüleised pärimisasjad Euroopa pärimismääruse artikli 4 kohaselt selle riigi kohtutele, kus oli pärandaja viimane alaline elukoht. Eestis reguleerib elukoha mõistet tsiviilseadustiku üldosa seadus (edaspidi TsÜS). Vastavalt sellel on isiku elukoht, kus inimene alaliselt või peamiselt elab. Kui inimese alaliselt või peamiselt elukohta, ei ole võimalik kindlaks teha, on elukohaks koht millega inimene on isiklikult või majanduslikult enam seotud. Kui isiku elukohaks võib lugeda mitut kohta, võib isik määrata, milline neist on tema elukoht. Kui nende eelnevalt nimetatud tunnuste alusel võib isiku elukohaks lugeda mitut kohta erinevates riikides, on elukoht riigis, mille kodanik isik on.⁷¹

Teatud juhtudel võib surnu alalise elukoha kindlaksmääramine osutuda keeruliseks. Eelkõige võib selline olukord tekkida siis, kui surnu oli tööalastel või majanduslikel põhjustel asunud elama teise riiki seal töötamise eesmärgil, vahel ka pikaks ajaks, kuid säilitas päritoluriigiga tihedad ja stabiilsed sidemed. Sellisel juhul võib sõltuvalt juhtumi asjaoludest lugeda, et surnu alaline elukoht oli ikka veel tema päritoluriik, kus paiknes tema pere- ja ühiskondliku elu keskpunkt.

Pärimisele kohaldatava õiguse kindlaksmääramisel võib pärimisasjaga tegelev asutus erandjuhtudel, näiteks kui surnu oli asunud elama oma alaliseks elukohaks olnud riiki üsna hiljuti enne oma surma ning kõik asjaolud osutavad sellele, et ta oli ilmselgelt olnud tihedamalt seotud teise riigiga, jõuda järeldusele, et pärimisele kohaldatav õigus ei peaks olema surnu alaliseks elukohaks olnud riigi õigus, vaid pigem selle riigi õigus, millega surnu oli ilmselgelt olnud tihedamalt seotud. Seda ilmselgelt tihedamat seost ei tohiks siiski kasutada täiendava ühendava tegurina, kui osutub keeruliseks teha kindlaks isiku alaline elukoht tema surma hetkel.⁷²

www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130427/LDM_BRI%282013%29130427_R_EV1_EN.pdf (13.03.2015)

⁷⁰ Kull, I. Kõve, V. Varul, P. Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2010, lk 35.

⁷¹ Kopamees, M. Rahvastikuõigus. Tallinn : Sisekaitseakadeemia, 2003, lk 77.

⁷² Bost, J. Nothing certain about death and taxes (and inheritance): european union regulation of cross-border successions. Emory international law review. Vol 27, 2013, lk 1161 – 1163.

Praktikas võib osutada kohtutel aga keeruliseks tõendada millistel alalise elukoha kriteeriumite alustel on teatud kohtualluvus määratud. Selleks, et määrata alaline elukoht, peab pädev asutus hindama pärandaja surmale eelnenud aastate kui surma hetke asjaolusid ning vastavalt nendele tegema otsuse kohtualluvuse suhtes. Võimalikud kriteeriumid surnu alalise elukoha määramisel võiksid olla järgmised:

- asukoht, kus surnu on registreeritud elama;
- asukoht, kus tööloka on väljastatud;
- asukoht, kus surnu füüsiliselt asub;
- asukoht, mis on surnu pere ja ühiskonnaelu huvide keskpunkt;
- surnu peamiste varade asukoht;
- asukoht, kus surnu peamised võlausaldajad asuvad;
- asukoht, kus kõik või enamik pärijaid elavad.

Kõik need tegurid võivad olla olulised, siiski ükski neist ei ole määrav ja nende vahel puudub kindel hierarhia.⁷³

TsÜS § 14 lõige 4 sätestab lisaks alalise elukohale selle ebaselguse korral hariliku viibimiskoha mõiste.⁷⁴ Mõiste „harilik viibimiskoht“ on seejuures autonoomne mõiste, millele ei saa anda sisu riigisisest õigusest. Seega näiteks juhul, kui pärandajaks oli 17-aastane isik, kes elas eraldi oma Eestis elavatest vanematest ning tema elukoht asus Rootsis, sellisel juhul ei saa Eesti kohus tema harilikuks viibimiskohaks pärimismääruse tähenduses TsÜS § 15 lõike 1 alusel pidada Eestit kui tema vanemate elukohta, vaid peaks kindlaks tegema asukoha, kus on alaealise tegelik harilik viibimis koht. Üldistatult võib ehk öelda, et riik, kus on isiku põhihuvide keskpunkt peaks olema tema harilik viibimiskoht, ning kuivõrd harilikku viibimiskohta kasutatakse määruses ühendava seosena ka kohalduva õiguse määramisel, siis harilik viibimiskoht saab olla üksnes ühes riigis.

Soovitav oleks tsiviilõiguse ühtsuse huvides, et ka kõik ülejäänud Eestis kehtivad eraõiguse sätted kasutaksid isiku elukoha määramisel TsÜS-ga sarnaseid kriteeriume. Samas ei saa selline nõue olla absoluutne: osades valdkondades, kus Eesti õigus põrkub välisriigi õigusega, näiteks kui vaidlusaluse õigussuhte pooled on eri riikides või kui Eesti suhtes kehtivaid välislepinguid peavad

⁷³ Hess, B. Mariottini, C. Camara, C. European Parliament. Policy department c: citizens' rights and constitutional affairs. Regulation (EC) n. 650/2012 of July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Note. 2012, lk 10.
www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121220ATT58404/20121220ATT58404EN.pdf (05.03.2015)

⁷⁴ TsÜS. RT I 2002, 35, 216.

kohaldama ka teise lepinguriigi kohtud. Sellistes olukordades ei tohiks kohtud lähtuda üksnes oma riigisisest õigusest, kui sisustavad selliste vaidluste lahendamist koordineerivates õigusaktides kasutatud mõisteid. Näiteks on võimalik, et Eesti kohtud peavad sellistes õigusaktides kasutatud elukoha mõiste sisustamisel TsÜS definitsioonist kõrvale kalduma.⁷⁵

Kui pärimismenetlus viiakse läbi riigis, mis oli pärandaja viimane alaline elukoht, siis pärimismäärus ise ei anna selget mõistet sellele. Euroopa Kohus on defineerinud alalise elukoha mõistet eelkõige sotsiaalkindlustuse valdkonnas, kui sellekohane kohtupraktika pärimisõiguses puudub. Euroopa Kohus on leidnud, et alaline elukoht on koht, kus on asjaomase isiku püsiv või peamine huvide keskus ja mille ta on valinud kavatsusega anda sellele püsiv tähendus. Alalise elukoha kindlaks määramisel tuleb arvesse võtta sellega seotud faktilisi asjaolusid ning eelkõige asjaomase isiku tegelikku elukohta.⁷⁶

Pidades silmas praegust Euroopa kohtupraktikat on selge, et iga juhtumi puhul tuleb isiku elukohta hinnata eraldi arvestades kõiki faktilisi asjaolusid, seal-hulgas perekondlikku olukorda, elukoha vahetamise põhjusi ja töö olemust. See on vajalik, et tuvastada, kus isiku huvide kese asus ning ainuüksi isiku sissekirjutus, elamisloa olemasolu ja kinnisvara asukoht, maksude laekumine või muu taoline faktiline tõend ei ole alalise elukoha kindlaksmääramisel piisav.

Pärimismääruse loomisel on otsustatud kasutada ühendavaks teguriks alalise elukoha määramist. Peab tunnistama, kuigi alalise elukoha määramine on teatud olukordades keeruline ja raskesti tuvastav, on see hetkel siiski parim võimalik lahendus kohtualluvuse ning kohaldatava õiguse määramiseks ülepiirilises pärimismenetluses.

Pärimismäärus on suuresti sarnane pärimisseaduses ja rahvusvahelise eraõiguse seadusest tuleneva põhimõttega, mille kohaselt on üldine kohtualluvus alaliseks elukohaks olnud liikmesriikide kohtutele, kuid sellest põhimõtte suhtes näeb Euroopa pärimismäärus ette mitu erandit.

2.1.2 Kohtualluvuse määramise erinormid

Keerulised olukorrad võivad ilmned, kui surnu elas vaheldumisi mitmes riigis või reisis ühest riigist teise ega asunud alaliselt elama ühtegi riiki, sellisel juhul võib olla kodakondsus või vara asukoht olla eriline tegur kõigi faktiliste asjaolude üldisel hindamisel. Erandjuhused tekivad ka olukorras kus pärandaja viimane elukoht ei ole Euroopa Liidu liikmesriik.

⁷⁵ Torga, M. Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses. *Juridica VII/2010*, lk 473 – 480.

⁷⁶ EKO 25.10.2005, T-298/02, *Anna Herrero Romeu versus Euroopa Ühenduste Komisjon*, punkt 51.

Juhul kui pärandaja viimane alaline elukoht ei asu mõnes Euroopa Liidu liikmesriigis, siis pärimismäärus artikli 10 järgi lahendab pärimisasja selle liikmesriigi kohus, kus asub pärandvara, tingimuseks on, et pärandaja oli surma hetkel selle Euroopa Liidu liikmesriigi kodanik või selles riigis oli pärandaja eelmine alaline elukoht ja pärimismenetluse algatamise pärimismääruse tähenduses kohtusse pöördumise ajaks ei ole alalise elukoha muutumisest möödunud rohkem kui 5 aastat.⁷⁷

Üleüldiselt selline kohtualluvuse erisäte tugevdab liikmesriikide jurisdiktsiooni, vältides selle liikmesriigi seadusandluses olevaid puudusi, kus pärandvara asub. Olukorras, kus pärandaja viimane alaline elukoht asub kolmandas riigis tagab pärimismääruse artikkel 10 pärijale, annakusaajale ja võlausaldajatele juurdepääsu õigusmõistmisele enne menetleva liikmesriigi kohut.⁷⁸

Mõnes olukorras võivad pärijad puududa. Eri liikmesriigi õigustes reguleeritakse niisuguseid olukordi erinevalt. Mõne liikmesriigi siseriikliku normi alusel on näiteks riigil õigus esitada pärijana nõue vabale pärandvarale, olenemata vara asukohast. Mõne õiguse alusel aga on riigil õigus omandada üksnes oma territooriumil asuvaid varasid. Seetõttu sätestati pärimismäärusega, et pärimisele kohaldatava õiguse kohaldamine ei tohiks välistada seda, et liikmesriik võib omandada siseriikliku õiguse alusel oma territooriumil asuvaid varasid.⁷⁹

Teine võimalik liikmesriikide siseriikliku seadusandluse puudus võib tekkida olukorras, kus pärimismääruse järgi ei ole pädevust mitte ühelgi liikmesriigi kohtul, siis artikkel 11 kohaselt võivad liikmesriigid pärimisasja lahendada juhul kui mõistlikult ei saa eeldada või kui osutub võimatuks, et pärimismenetlus algatatakse või viiakse läbi asjaga seotud kolmandas riigis. Sellisel

⁷⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 10.

⁷⁸ Hess, B. Mariottini, C. Camara, C. European Parliament. Policy department c: citizens' rights and constitutional affairs. Regulation (EC) n. 650/2012 of July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Note. 2012, lk 12.
www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121220ATT58404/20121220ATT58404EN.pdf (05.03.2015)

⁷⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, preambula punkt 56.

juhul lahendab pärimisasja selle liikmesriigi kohus, kelle asukohaga on pärimisasi piisavalt seotud.⁸⁰

Et parandada olukorda eelkõige kohtuliku arutamise mittevõimaldamise puhul, on pärimismäärus sätestanud *forum necessitatis-e*, mis võimaldab liikmesriigi kohtul erandjuhul teha otsuse pärimisasjas, mis on tihedalt seotud mõne kolmanda riigiga. Sellise erandjuhtumiga võib olla tegemist siis, kui menetluse läbiviimine osutub asjaomases kolmandas riigis võimatuks, näiteks kodusõja tõttu, või kui õigustatud isikult ei saa mõistlikel põhjustel oodata, et ta selles riigis menetluse algataks või seda järgiks. *Forum necessitatis'e* põhimõttel rajanevat pädevust peaks saama teostada üksnes siis, kui vaidlus on piisavalt seotud selle liikmesriigiga, mille kohtusse pöördui.⁸¹

Üldise kohtualluvuse erandiks võib pidada ka olukorda, kui pärandaja on testamendiga määranud, et pärimisajale kohaldatakse kodakondsusriigi õigust, siis võib pärimismenetluse läbi viia testamendis näidatud riigis tingimustel, et

- pärandaja viimases alalises elukohariigis pärimisasja menetlev asutus, kelle poole on juba pöördutud, keeldub asjaarutamisest ja
- menetlusosalised on sõlminud kirjaliku lepingu selle kohta, et pärimismenetlus viiakse läbi riigis, millise riigi õiguse kohaldamist pärandaja soovis
- lisaks kirjalikule kokkuleppele näeb pärimismääruse artikle 7 punkt c võimalusena menetleda pärimisasja pärandaja testamendiga määratud riigis ka siis, kui asukohariigi õiguse valis pärandaja pärimisele kohalduvaks õiguseks, kuid seda üksnes tingimusel, et menetlusosalised on sõnaselgelt sellise kohtu õigusega asja lahendada nõustunud.⁸²

Kui surnu oli artikli 22 kohaselt valinud oma pärandile kohaldatavaks õiguseks mõne liikmesriigi õiguse, võivad puudutatud isikud kokku leppida, et selle liikmesriigi kohtul või kohtutel on

⁸⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 11.

⁸¹ Commission of the European Communities, Commission staff working document. Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of successions and on the introduction of a european certificate of inheritance. Impact assessment. Brussels, 14.10.2009.

⁸² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artiklid 5,6 ja 7.

pärimisasjas ainupädevus. Oluline on, et pärija poolt valitud õigust saab kohaldada ainult siis, kui puudutatud isikud selles kokku leppivad.

2.2 Puudutatud isikute vaheline kohtualluvuse kokkulepe

Euroopa pärimismääruse üks eesmärk on tagada, et pärimisega tegelev asutus kohaldab enamikul juhtudest oma liikmesriigi õigust. Pärimismäärus näeb ette erinevad mehhanismid olukordadeks, kui surnu on valinud tema pärandile kohaldatavaks õiguseks selle liikmesriigi õiguse, mille kodanik ta oli. Üheks selliseks mehhanismiks on poolte võimalus sõlmida asja menetlemiseks pädeva kohtu valimise kokkuleppe selle liikmesriigi kohtute kasuks, mille õiguse surnu on valinud.⁸³

Kui pärandaja on valinud pärimismääruse artikli 22 kohaselt oma pärandile kohaldatavaks õiguseks mõne liikmesriigi õiguse, võivad puudutatud isikud kokku leppida, et selle liikmesriigi kohtul või kohtutel on pärimisasjas ainupädevus. Kohtualluvuse kokkulepe sõlmitakse kirjalikus vormis, sellel märgitakse kokkuleppe sõlmimise kuupäev ja see peab olema asjaomaste poolte poolt allkirjastatud.⁸⁴

2.2.1 Kokkuleppe vorm

Kirjaliku vormiga on võrdsustatud elektroonselt edastatud avaldused, mida on võimalik püsivalt säilitada. Artikli rakendamisel Eestis tekib küsimus kas notaril on õigust nõuda, et elektrooniliselt edastatud avaldus on ka digitaalselt allkirjastatud nii nagu võimaldab seda TsÜS.

TsÜS sätestab milline on kirjalikku taasesitamist võimaldava vormi. See erineb kirjalikust vormist just avaldaja omakäelise allkirja puudumise poolest. Kirjalikult taasesitamist võimaldav vorm peab olema tehtud kirjalikku taasesitamist võimaldaval viisil ja sisaldama tehingu teinud isikute nimesid, kuid ei pea olema allkirjastatud. Sellise vormi puhul puudub avaldaja omakäeline allkiri, kui peavad olema esitatud andmed, mis võimaldavad avaldajat identifitseerida. Kirjaliku

⁸³ Gray, J. Quinza Redondo, P. Stress-Testing the EU Proposal on Matrimonial Property Regimes: Co-operation between EU private international law instruments on family matters and succession. *Familie & Recht*. November 2013.

⁸⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 5.

taasesitamist võimaldava vormi kasutamist eelistatakse aga elektroonilisele vormile, just seetõttu et elektroonilise vormi kasutamine Eestis on suhteliselt lihtne ning õiguskindlam.⁸⁵

Kirjalik vorminõue on kaudselt sarnane TsÜS § 80 lg 1 vorminõudega. Samas peab tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 80 lg 2 kohaselt elektroonilise vormi järgimiseks tehing:

- olema tehtud püsivat taasesitamist võimaldaval viisil ja
- sisaldama tehingu teinud isikute nimesid ja
- olema tehingu teinud isikute poolt elektrooniliselt allkirjastatud.⁸⁶

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 80 lõige 3 järgi peab elektrooniline allkiri olema antud viisil, mis võimaldab allkirjaga seostada tehingu sisu, tehingu teinud isiku ja tehingu tegemise aja. Elektroonilise allkirja isikule omistamise ja allkirja andmise kord sätestatakse seaduses. Elektrooniliseks allkirjaks on ka digitaalallkiri. TsÜS ei eelda, et kohtualluvust kindlaks määrav avaldus peab olema koostatud digitaalselt allkirjastatult ning pärimismääruse sätestab elektroonselt edastatud avalduse lisatingimuseks, et seda peab olema võimalik püsivalt säilitada.

Töö autor leiab, et elektrooniliselt edastatud avalduse digitaal allkirjastamise nõudmine võib olla õigustatud vaid isiku tuvastamise aspektist lähtudes. Pärimismenetluses elektroonselt esitatud kokkuleppe allkirjastanud või allakirjutanuid isikute samasust on võimalik kontrollida ja tuvastada ainult juhul kui vastav dokument on digitaalselt allkirjastatud.

Arvestada tuleks aga, et tõenäoliselt ei ole teiste liikmesriikide kodanikel või ka kõigil Eesti kodanikel, kes asuvad teises liikmesriigis, tehniliselt võimalik digitaalallkirja nõuet täita. Üheks võimaluseks on, et dokumendi allkirja õigus kinnitatakse notari või mõne muu pädeva instantsi poolt ning seejärel edastatakse pärimist menetlevale asutusele. Digitaalselt allkirjastatud või ka notariaalselt kinnitatud allkirjastatud dokumendi nõudmine aga tekitaks pärijatele lisa kohustuse kuid vädiks hilisemaid võimalikke pärijate ning teise puudatud isikute vahelisi vaidlusi.

⁸⁵ Tiivel, R. Sissejuhatus tsiviilõigusesse. Tallinn: Agitaator 2011, lk 88.

⁸⁶ TsÜS. RT I 2002, 35, 216.

2.2.2 Kokkuleppe osapooled

Iga üksikjuhtumi korral tuleks eelkõige kohtu valimise kokkuleppe küsimusest sõltuvalt määrata eraldi kindlaks, kas kokkulepe sõlmitakse kõigi pärimisega seotud poolte vahel või ainult õigustatud isikute vahel.

Määruses jääb ebaselgeks, keda tuleks käsitleda artiklis 5 nimetatud puudutatud isikutena, kellel on õigus kohtualluvuse kokkulepe sõlmida. Kas kokkulepe võib olla sõlmitud ainult pärima õigustatud isikute vahel või võib see olla sõlmitud isikute vahel, kellel on pärimismenetluse algatamise õigus sarnaselt PärS-le. Pärimismenetluse algatajaks õigustatud isikuna nimetab PärS § 166 lõige 1 pärija, pärandaja võlausaldaja, annakusaaja või muu pärandvara suhtes õigusi omav isiku.⁸⁷

Mõningast selgust sellele küsimusele võib leida pärimismääruse artiklist 9, mis viitab menetlusosalistele. Selle sätte järgi, kui menetlusosalised ei ole kokkuleppe osapoolteks, siis selle tulemusel iseenesest ei kaota pärimisasja menetlev liikmesriik kohtualluvust, vaid menetlusosalistele antakse võimaluse kokkulepe vaidlustada.⁸⁸

Seega eristab pärimismäärus menetlusosaliste ja puudutatud isikute mõisteid ning sellest tulenevalt võiks justkui asuda seisukohale, et kohtualluvuse kokkulepe peab olema sõlmitud puudutatud isikute kui pärimismenetlust algatama õigustatud isikute vahel, kelleks on muuhulgas ka võlausaldajad, kui pärimisasja lõpetamiseks ei tohi selline kokkulepe olla vaidlustatud menetlusosaliste poolt. Pärimismäärus ei anna definitsiooni ka menetlusosaliste kohta, kuid arvestades pärimismenetluse eesmärki ja olemust võiks asuda seisukohale, et pärimismenetluse osaliseks on pärima õigustatud isikud. Pärima õigustatud isikuks tuleks pidada pärijaid, kes määratakse kindlaks seaduse või testamendi järgi.

Pärija aga ei saa ühepoolselt määrata kohtu pädevust pärimismenetluse lahendamiseks. On kaheldav, kas selline keeruline puudutatud isikute vahelise kohtualluvuse kokkuleppe mehhanism hakkab toimima efektiivselt. Ühelt poolt see nõuab selgesõnalist nõusolekut kõigi puudutatud isikute poolt, mida võib raske olla saavutada, kui pärimismenetluse kohtualluvuse küsimus on vaidlustatud. Lisaks, üksmeele saavutamine kõikide huvitatud isikute vahel võib osutuda raskeks

⁸⁷ PärS RT I, 29.06.2014, 10 § 166 lg 1

⁸⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 9.

ülesandeks, just seetõttu, et kõik puudutatud isikud ei pruugi olla teada pärimismenetluse protsessi alguses.⁸⁹

Samuti tuleks hinnata, kes puudutatud isikutes peavad olema sellise kokkuleppe osapooliks: kas piisab, kui selle on sõlminud ainult võlausaldaja või mõned pärijad või peaks olema kokkuleppe sõlmitud kõikide pärijate vahel? Pärimismääruse artiklist 9 johtuvalt ei pea ilmtingimata kõik pärijad olema kokkuleppe osapooled, küllaga peaks menetluse edasiseks läbiviimiseksvalitud liikmesriigis olema tuvastatud, et kõik pärima õigustatud isikud on selle liikmesriigi kohtualluvusega ning kokkuleppe olemasolust teadlikud.

Sellise eelduse loob eelkõige artikkel 9 lõige 2, vastavalt millele on puudutatud isikute vaheline liikmesriigi kohus kohustatud pärimismenetluse peatama juhul, kui menetlusosaline, kes ei ole kohtualluvuse kokkuleppe osapooliks vaidlustab valitud kohtu pädevuse. Sellisel juhul kohus keeldub asja edasisest arutamisest. Nõusoleku väljendamiseks piisab kui menetlusosaline ilmub kohu ette kohtu pädevust vaidlustamata.

Praktikas tuleks mõelda, kuidas notar saab tagada, et ta on pärimismenetluse läbi viinud õigetel alustel. Kas pärimismääruse artikli 9 lõikes 1 sisalduv viis kohtu ette ilmumisest tähendab, et pärandaja, ei ole kokkuleppe osapooliks peab ilmtingimata notari juurde kohale tulema või võiks kohtu ette ilmumiseks pidada ka seda, et notar on asjaomast isikut teavitanud enda pädevusest sellise kokkuleppe alusel ja saanud muul viisil nõusoleku asja edasiseks menetlemiseks Eestis, nt kirjalikus vormis sarnaselt kohtualluvuse kokkuleppega. Siinkohal on oluline ka artikkel 7 punkt c, mille järgi pärandaja valitud liikmesriigi kohtul on õigus pärimisasja lahendada, kui menetlusosalised on sõnaselgelt tunnustanud menetleva kohtu pädevust.

Kuna pärimismäärus ei mõjuta notarite pädevust pärimisasjade menetlemisel, siis Eestis ei peaks kõik pärijad ilmtingimata notari juurde kohale ilmuma, sest isik loetakse pärijaks kui ta ei ole kolme kuu jooksul esitanud loobumise kohta avaldust. Samas peab pärimismääruse artikli 9 valguses olema tagatud, et pärimismenetluse läbiviimisest Eestis teavitatakse kõiki pärima õigustatud isikuid, andes neile võimaluse sellist otsust vaidlustada.

⁸⁹ Hess, B. Mariottini, C. Camara, C. European Parliament. Policy department c: citizens' rights and constitutional affairs. Regulation (EC) n. 650/2012 of July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Note. 2012, lk 10-11
www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121220ATT58404/20121220ATT58404EN.pdf (05.03.2015)

2.3 Pärimismenetluse läbiviimise keeldumise ja menetluse peatamise alused

Pärimismenetluses tuleb kohtualluvust alati kontrollida ning kui ilmneb, et liikmesriigi kohtul ei ole pärimismääruse järgi pädevust pärimisasja lahendada, siis keeldub ta omal algatusel edasisest menetlemisest. Kui pöörduakse liikmesriigi pärimismenetlust läbiviiva asutuse poole tuleb esmalt hinnata, kas pärimisasja võib lahendada selles liikmesriigis. Pärimismääruse artikli 15 järgi on kohtul pädevuse puudumisel kohustus keelduda pärimisasja menetlemisest.

2.3.1 Asja arutamisest keeldumine asja õiguse valiku korral

Kui surnu oli pärimismääruse artikli 22 kohaselt valinud oma pärandile kohaldatavaks õiguseks mõne liikmesriigi õiguse, siis võib kohus, kuhu pöördui keelduda asja arutamisest:

- kui ta leiab menetlusosalise taotluse alusel, et arvestades pärimisasja asjaolusid, näiteks poolte alalist elukohta ja vara asukohta, on pärimisasja lahendamiseks sobivamad selle liikmesriigi kohtud, mille õigus valiti, või
- kui menetlusosalised on kooskõlas artikliga 5 leppinud kokku selle liikmesriigi kohtu või kohtute pädevuses, mille õigus oli valitud.⁹⁰

Pärimisasja menetlev asutus peab võtma arvesse pärimismenetluse kõiki aspekte ning selle alusel tegema otsuse pärimismenetlusest keeldumise kohta. Asja arutamisest keeldumise säte võimaldab kohtul kuhu pöördui alalise elukoha alusele või kohtualluvuse muudele juhtudele viidates pärimisasja menetlemisest keelduda, teise liikmesriigi, kelle õigus on testaator valinud oma pärimismenetlusele, kohtualluvuse kasuks.

Huvitav on, et pärimismääruse artikli 6 lõige 1 järgi on kohtul õigus asja arutamisest keelduda juhul, kui vähemalt üks menetlusosalistest vastava taotluse esitab, erinevalt puudutatud isikute kohtualluvuse kokkuleppest, kus kõik osapooled peavad nõustuma selle liikmesriigi kohtualluvusega, mille testaator oli valinud oma pärimismenetluseks. Võib arvata, et selline lahendus on välja töötatud selleks, et kohtul oleks võimalik leida juriidiliselt efektiivseim lahend, olukorras kus surnu elas lühikest aega muus liikmesriigis, kui see mille kodanik ta oli, ta on oma viimases tahteavalduses avaldanud soovi oma pärimismenetlusele kohaldada tema kodakondsus

⁹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 6.

riigi õigust ning tema pärijad ja muud õigustatud isikud asuvad tema päritolu liikmesriigis, kuid ei ole veel esitanud avaldus, tulenevalt pärimismääruse artiklist 5, kohtualluvuse kokkuleppe kohta.

Eeltoodud sätte mõju on väga teretulnud pärimismenetluse selguse aspektis, kuid samas pärimismäärus ei käsitleda olukord, kus surnu ei ole valinud testamendis pärimisele kohaldatavaks õiguseks oma päritolu riiki, kuid kõik tema omaksed on selle liikmesriigi kodanikud. Võtame näiteks olukorra, kus Eesti kodanik kolib vahetul enne oma surma Hispaaniasse ning sureb seal mõne kuu pärast. Kui surnu ei ole testamendis sätestanud oma pärimisele kohaldatavaks õiguseks oma kodakondsusriigi õigust, siis pärijad peavad algatama pärimismenetluse Hispaanias, kuigi nende alaline asukoht on Eestis. Selline pärimismenetluse kulg ei ole tundu olevat sujuv ja mitte liigselt koormav.⁹¹

2.3.2 Pärimismenetluste peatamine ja liitmine

Pärimismääruses on sarnaselt PärS-le sätestatud põhimõte, et pärimismenetlust võib korraga läbi viia ainult üks pädev asutus. Juhul kui ilmneb, et pärimisasja on algatatud mitmes liikmesriigis, siis selle liikmesriigi kohus, kes on pärimismenetluse algatanud hiljem, on omaalgatuslikult kohustatud menetluse peatama nii kauaks kuni selgitatakse välja, millise riigi kohtul on pädevus pärimisasja lahendada.⁹²

Juhul kui on tegemist erinevate, kuid omavahel seotud kohtuasjadega, siis artikli 18 järgi ei või kohtuasja peatada kõige esimesena menetlusest alustanud kohus. Juhul, kui esimese astme kohtu menetlused on omavahel niivõrd tihedalt seotud, et neid eraldi lahendada ei ole võimalik siis on neid võimalik ka ülepiirilisel liita, mis tõenäoliselt tähendab seda, et liikmeriigi pädev asutus tunnistab teise liikmesriigi kohtu pädevust ning keeldub asja edasisest menetlemisest.

Selleks, et tuvastada, millise riigi pädev asutus on esimesena algatanud pärimismenetluse, sätestab pärimismääruse artikkel 14 reeglid, millal tuleb lugeda kohustusse pöördumine toimunuks.

⁹¹ Hess, B. Mariottini, C. Camara, C. European Parliament. Policy department c: citizens' rights and constitutional affairs. Regulation (EC) n. 650/2012 of July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Note. 2012, lk 11
www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121220ATT58404/20121220ATT58404EN.pdf (05.03.2015)

⁹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 17.

Tõenäoliselt tuleks Eesti puhul määruse artikli 14 kohaselt lugeda kohtusse pöördumine toimunuks pärimismenetluse algatamise avalduse tõestamisega.

Võttes arvesse, et mõnes liikmesriigis võivad pärimisasju menetleda kohtuvälised asutused, nagu notarid, ei saa välistada, et eri liikmesriikides algatatakse paralleelselt samas pärimisasjas kohtuväline kokkuleppemenetlus ja kohtumenetlus või kaks kohtuvälist kokkuleppemenetlust. Sellises olukorras peaksid menetlus osalised paralleelsetest menetlustest teada saades saavutama kokkulepe, kuidas küsimusega edasi tegeleda. Kui nad ei suuda omavahel kokkulepet saavutada, peaksid pärimisasja menetlema ja selles otsuse tegema kohtud, kes on pärimismääruse kohaselt pädevad selleks.⁹³

Täiendavalt tuleks hinnata, kas ja millist tähendust omab avalduse registreerimine või registreerimata jätmine pärimisregistris liikmesriikide vahelistes suhetes, kui otsustatakse millise riigi ametiasutusel on pärimismenetluse läbiviimise õigus. Tõenäoliselt tuleks asuda seisukohale, et kui pärija on avalduse tõestatud vormis notarile esitanud ning pärimisregistris tehakse selle kohta märge alles järgmisel päeval, siis tuleks aluseks võtta avalduse tõestamise kuupäev, mitte selle pärimisregistrisse registreerimise kuupäev. Seetõttu tuleks üle vaadata asjaomased PärS sätted.

2.3.3 Pärimismenetluse peatamise ja keeldumise alused Eestis

Võttes arvesse eeltoodud nüansse pärimismenetluse peatamisel ja keeldumisel ning sätete kohaldamisel Eestis notarite poolt, siis notarid ei või pärimismenetlust läbi viia, kui

- pärandaja viimane alaline elukoht ei ole Eesti ja ei ole andmeid pärandaja tehtud korralduse kohta, et pärimisajale kohaldatakse Eesti õigust.
- Pärandaja viimane alaline elukoht on Eesti, kuid pärandaja on valinud testamendiga pärimisajale kohaldatava õiguse ja notarile esitatakse kohtualluvuse kokkulepe, milles puudutatud isikud on kokku leppinud teise liikmesriigi kohtualluvuses – notar on kohustatud loobuma edasisest menetlemisest. Artikli 6 punkti 6 punkt b puhul on notari kohustus mitte õigus keelduda pärimisasja lahendamisest erinevalt pärimismääruse eestikeelsest tõlke versioonist, mis viitab õigusele.

⁹³ Commission of the European Communities, Commission staff working document. Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of successions and on the introduction of a european certificate of inheritance. Impact assessment. Brussels, 14.10.2009

- Pärandaja on valinud testamendiga pärimisasjale kohaldatava õiguse ja notar leiab menetlusosalise taotlusel ja asjaolusid hinnates, et teise liikmeriigi kohus on sobivam pärimisasja lahendamaks. Sellisteks asjaoludeks on pärimismääruse artikli 6 punkt a näitena nimetatud poolte alaline elukoht või vara asukoht kuid see loetelu ei ole ammendav. Artikli 6 punkt a annab õiguse loobumiseks mitte ei pane kohustust erinevalt artiklile 6 punktis b.
- Pärimismenetlus on teises liikmesriigis juba algatatud.

Praktikas jääb ülesse küsimus, et kuidas peaks kontrollima, kas pärimismenetlus on mõnes teises liikmesriigis algatatud, kui selliseks kahtluseks on alust. Tõenäoliselt tuleks seda küsida menetluse algatajalt ning lisada vastavasisuline kinnituse pärimismenetluse algatamise avaldusse. Tõenäoliselt tuleks ette näha, et notar küsib ka nimetatud asjaolu kohtu pärijale PärS § 168 kohaselt edastavas teates.

2.4 Pärandi, annaku ja sundosa vastuvõtmise ning loobumise avaldused

Kui üldise reegli järgi võib pärimismenetlust läbi viia ainult ühe liikmesriigi pädev asutus, siis näeb pärimismääruse artikkel 13 ette võimaluse ka avalduste esitamiseks ühest liikmeriigist teistesse liikmesriikidesse, kui pärimisasja suhtes kohaldatava õiguse kohaselt on selliste avalduste esitamine võimalik.⁹⁴

Et hõlbustada asjaajamist pärijate ja annakusaajate jaoks, kelle alaline elukoht on muus liikmesriigis kui see, kus pärimisasja menetletakse või hakatakse menetlema, on pärimismäärusega võimaldatud pärimisele kohaldatava õiguse kohaselt igal õigust omaval isikul teha pärandi, annaku või sundosa vastuvõtmise või sellest loobumise avaldus või avaldus pärandist tulenevate võlgade suhtes vastutuse piiramise kohta oma alaliseks elukohaks oleva liikmesriigi õigusega ette nähtud vormis selle liikmesriigi kohtus.⁹⁵

⁹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 13.

⁹⁵ Requejo, M. Regulation N° 650/2012: Some Open Issues – Conflict of Laws.net – News and views in private international law, 28.02.2013. conflictoflaws.net/2013/regulation-no-6502012-some-open-issues/ (13.03.2015)

2.4.1 Pärimissüsteemid ja nendes esitatavad avaldused

Eesti PärS kohustab notarit avaldama teate pärimismenetluse kohta Ametlikes Teadaannetes ning saatma talle teadaolevatele pärijatele teate pärimismenetluse kohta.⁹⁶ Pärijale saadetud teates selgitab notar milline on tulemus pärija tegevusetuse korral ning milliseid avaldusi, milliseks tähtjaks ja kellele on võimalik esitada. Täpsemalt sätestab pärijale saadetava teate sisu nõuded Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord.⁹⁷

Vastavalt pärimismenetlusele kohaldatava riigi pärimissüsteemist tuleb menetleval asutusel pärijale edastada vastav teade selgitamaks pärijale millised on tema õigused ja kohutused ning milline on avalduse esitamise tähtaeg. Pärimismäärus ei reguleeri menetleva riigi asutuse kohutusi vaid need tulenevad kohaldatava riigi õigusest. Euroopas riikides käsitletakse põhimõtteliselt kahte pärisüsteemi – loobumissüsteem ja vastuvõtmissüsteem.

Loobumissüsteemi puhul läheb pärandaja surmaga pärandaja vara ja sekke valdus automaatselt pärijale üle. Pärija muutub kogu pärandvara omanikus seadusel alusel sõltumata sellest, kas ta seda tahab või mitte. Isik saab pärijaksilma, et ta oma pärimisõigusest midagi teaks või oma pärimisõiguse maksmapanekuks midagi tegema peaks. Loobumissüsteem ei sunni kedagi pärijaks vastu tema tahtmist. Pärijal on võimalik pärimisest loobuda. PärS-e kohaselt algab loobumistähtaeg hetkest, mil pärija oma pärimisõigusest teada saab.

Vastuvõtmissüsteemi puhul automaatselt pärandvara üleminekut ei toimu, vaid pärandi üleminek sõltub pärija teost. Pärandvara läheb pärijale üle vaid siis, kui pärija oma sellekohast tahet avaldab. Selleks, et saada pärandvara hulka kuuluvate esemete omanikuks, peab pärija tegema kindlaks seaduses sätestatud toimingute, milleks on kas pärimisavalduse esitamine või sellese teo tegemine, millest järeldeb pärandi vastuvõtmine. Vastuvõtmissüsteemi tingimuseks jääb pärandi avanemise ja selle vastuvõtmise vahele määramata pikkusega ajavahemik, mille jooksul ei ole pärandvara hulka kuuluvatel esemetel omanikku.⁹⁸

Pärija peab pärimiseks või mittepärimiseks esitama vajadusel avalduse tulenevalt kohaldatava õiguse riigi pärimissüsteemid ning siseriiklikest normidest. Informatsiooni, selle kohta milline avaldus esitada tuleb ning millises vormis see olema peab, saab pärija menetleva kohtu käest.

⁹⁶ RT I, 29.06.2014, 10, § 168.

⁹⁷ Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord, RT I, 07.02.2014, 13

⁹⁸ Mikk, T. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012, lk 94-95.

2.4.2 Esitatavate avalduse vorminõue

Pärandi, annaku ja sundosa vastuvõtmine ning loobumisavalduste vorminõuete puhul kehtestab pärimismääruse artikkel 28, et need peavad vastama nõuetele, mis on pärimisajale kohaldatavad või nende nõuetele, mis kehtivad selles liikmesriigis, kus on avaldaja alaline elukoht.⁹⁹

Arvestades, et kõikides liikmesriikides ei tegutse ladina notariaadid ning, et selliseid avaldusi ei tõesta kõikides liikmesriikides notarid, võib teatud juhtudel PärS-es sätestatud notariaalne vorminõue minna vastuollu pärimismääruse artikli 28 punktiga b. Sellisel juhul tuleb arvestada, et teistes liikmesriikides alaliselt elavate avaldajatelt ei tohi pärimismääruse järgi nõuda notariaalses vormis avaldust pärandist loobumise ja vastuvõtmise ning annakust loobumise puhul, vaid tuleb aktsepteerida elukoha riigi nõuetega kooskõlas olevat avaldust.

Pärimismäärus näeb ette võimaluse, et pärandist või annakust loobumise või selle vastuvõtmiseks avaldus tõestatakse isiku elukoha riigis. Seega ei ole välistatud olukord, kus avaldus tehakse Eestis, kuid pärimismenetlus viiakse läbi teises liikmesriigis. Hetkel kehtiv PärS ei anna võimalust pärandist loobumise avalduse esitamiseks, kui pärimismenetlust ei ole algatatud. Seega tuleks PärS-es näha ette võimalus avalduse tegemiseks selliselt, et Eestis ei algatata pärimismenetlust.

Kuna pärimismäärus ei sätesta, kas ja kuidas nimetatud avalduses jõuavad pärimismenetlust läbiviiva asutuse kätte õigeaegselt, siis arvestades, et Eesti PärS-e järgi on loobumisavalduse esitamise tähtaeg kolm kuud, on avalduse õigeaegne esitamine pärija kohustus ning teise liikmesriigi ametiasutuselt, kus avaldus koostati, selle edastamist ei nõuta.

2.5 Kohtualluvusega seotud õiguslikud probleemid Eesti ja Euroopa liidu pärimisõiguse süsteemis

Arvestades Euroopa Liidu kodanike suurenevat liikuvust ning liidus nõuetekohase õigusemõistmise tagamiseks ning selleks, et tagada tegelike ühendavate tegurite olemasolu pärimise ja selle liikmesriigi vahel, mille õigust kohaldatakse on pärimismääruses kehtestatud, et nii kohtualluvuse kui ka kohaldatava õiguse kindlaksmääramise eesmärgil sätestatud üldiseks ühendavaks teguriks on surnu alaline elukoht tema surma hetkel.

⁹⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 28.

Kohtualluvuse määramine ei ole kerge ülesanne, selle sõltuvus surnu viimasest alalisest elukohast, kui üleüldisest siduvast faktorist, ei tundu vastavat üldisele pärimismääruse eesmärgile tagada pärimismenetluse etteaimatavaus ning Euroopa Liidu kodanike õiguskindlus. Selle tulemusena ei ole välistatud keerulised ja aega nõudvad vaidlused kohtualluvuse teemadel. Samas tuleb märkida, et surnu viimase püsiva elukoha mõiste kriteerium on palju sobivam kasutamiseks ühendavaks teguriks kohtualluvuslikes küsimustes rahvusvahelises eraõiguses.¹⁰⁰

Juhul, kui pärandaja ei ole teinud testamenti on pädevaks pärimismenetluse menetlejaks surnu viimase elukoha järgne kohus ning pärimisele rakendatakse viimase alalise elukoha riigi järgset õigust. Seadusjärgne pärimise kulg on aga eri riikides väga erinev just seetõttu, et Euroopa Liidu liikmeriikide siseriiklikud pärimisnormid on erinevad. Praktikas võib tekkida olukord, kus pärandaja muudab oma püsivaks elukohaks Euroopa Liidu liimesriigi mille pärimisseadus reguleerib pärimist menetlust, eelkõige pärijate ringi ja pärijate pärandi osa suurust, nii nagu see on kasulik või siis ebasoode ühele või teisele pärijale. Osades, liikmesriikides on näiteks suurem sundosa õigus lastel, teistes riikides puudub see üldse. Pärimismäärus ei anna ka pärijatele sellises viimase elukoha riigi kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse ära kasutamise korral, teatud pärijatele ringile seda kuidagi vaidlustada.¹⁰¹

Lisaks peaks pärimismääruse järgi võimaldama teavitada pärandi avanemisest võimalikke võlausaldajaid teistes liikmesriikides, kus varad asuvad. Sarnaselt Eestis kasutatava pärimisregistri ja võika ka kaaluda Euroopa Liidus kehtestada taoline mehhanism, vajaduse korral e-õiguskeskkonna portaali kaudu, et võimaldada võimalikele teistes liikmesriikides asuvatele võlausaldajatele juurdepääs asjakohasele teabele ja teha oma nõuded teatavaks.

Lisaks ühtsele registrile, kus registreeritaks testamendid ja algatatud pärimismenetluses, võiks kasutusele võtta ka Eesti pärimismenetluses ametlike teadaannete laadse süsteemid. Eesti notaritel on kohustus ametlikes teadaannetes avaldada teade pärimismenetluse algatamise ning avalduste esitamise tähtaegade kohta. Selline süsteem annaks võimaluse ülepiirilises

¹⁰⁰ Hess, B. Mariottini, C. Camara, C. European Parliament. Policy department c: citizens' rights and constitutional affairs. Regulation (EC) n. 650/2012 of July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Note. 2012, lk 13.
www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121220ATT58404/20121220ATT58404EN.pdf (05.03.2015)

¹⁰¹ Bonomi, A. The Law of Succession: Testamentary Freedom. Chapter 2. Testamentary Freedom or Forced Heirship? Balancing Party Autonomy and the Protection of Family Members. Groningen: Europa Law Publishing 2011, lk 29-31.

pärimismenetluses leida võimalikke pärijaid ja kolmandaid osapooli ning seeläbi kiirendada pärimisprotsessi tervikuna.¹⁰²

Nagu ka eespool kohtualluvuse kokkulepete peatükis mainitu ei ole pärimismäärusega reguleeritud olukord, mis võimaldaks kohtualluvuse kokkuleppe avalduse menetlusosaliste vahel ka siis, kui pärandaja ei ole testamenti teinud või testamendis pärimisele kohaldatavaks õiguseks oma kodakondsusriigi õigust määranud.

Teretulnud on veel paindlikum lähenemine kohtualluvuse kokkulepe osas. Kuid pärimismäärus hõlmab ehk liiga palju eesmärgi korduvust pädevuse ning kohaldatava õiguse osas. Seega kohtu alluvusekokkulepped on üksnes lubatud juhul, kui surnu oli valinud pärimisele kohaldatavaks õiguseks oma kodakondsus riigi õiguse ning huvitatud isikud viivad pärimismenetluse üle valitud liikmesriiki. Tulevikus pärimismääruse muudatuseks võiksid laiendada võimalust pärimismenetluse üleviimist kõige sobivama kohtu alluvusse ja sõnaselgelt võimaldada asjaomaste kohtute vaheline kommunikatsioon pärimisasja menetlemisel.¹⁰³

¹⁰² Liin, U. Succession Law Procedure Coverage in Estonian Public Electronic Databases: Ametlikud Teadaanded and the Succession Register. *Juridica International* 2014 21, lk 197-205.

¹⁰³ Hess, B. Mariottini, C. Camara, C. European Parliament. Policy department c: citizens' rights and constitutional affairs. Regulation (EC) n. 650/2012 of July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Note. 2012, lk 13.
www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121220ATT58404/20121220ATT58404EN.pdf (05.03.2015)

3 Pärimismenetluses kohaldatav õigus

Üldreeglina kohaldatakse pärimisasjale tervikuna selle riigi õigust, kus asus pärandaja alaline elukoht tema surma hetkel, tingimusel, et pärimismäärus ei sätesta teisiti. Pärimisõiguslikes vaidlustes kohalduva õiguse määramist Eesti kohtutes reguleerivad lisaks Euroopa pärimismäärusele ka õigusabilepingud, testamendi vormile kohaldatava õiguse Haagi konventsioon ja Eesti siseriiklikud seadused. Millal mõnda neist õigusaktidest kohaldada, sõltub sellest, millise riigi kodanikud on vaidluse poolteks ning millal on pärandaja surnud.

Rahvusvaheliste õigussuhete kvalifitseerimise puhul tuleb olla veidi hoolsam kui siseriiklike suhete kvalifitseerimisel. Siseriiklike õigussuhete puhul kvalifitseerib kohus õigussuhet ja – termineid harjumuslikult kohtu asukohariigi õigusdogmaatikast lähtuvalt. Välismaise elemendiga õigussuhete puhul tekib aga vajadus kvalifitseerida kohaldatavat õigust välisriigi õiguse kohaselt. Kvalifitseerimisest sõltub õiguse valik, kuivõrd kvalifitseerimine määratleb kohaldatava normi ja seega kohaldatava õiguse. Samade eluliste asjaolude erineva kvalifikatsiooni puhul erinevates õiguskordades võivad lõplikult kohaldatava õiguse erisused viia erinevate lahenditeni.¹⁰⁴

3.1 Kohaldatava õiguse üldreeglid ja selle ulatus

Et kodanikud saaksid kasutada siseturu eeliseid täielikus õiguskindluses, peaks regulatsioon võimaldama neil ette kindlaks teha, millist õigust nende pärimisasjadele kohaldatakse. Pärimismääruse eesmärgiks on tagada see, et pärimisele kohaldatav õigus on etteaimatav, sest see on pärimisega kõige tihedamalt seotud. Õiguskindluse huvides ning pärimisasja killustamise vältimiseks kohaldatakse asjaomase riigi õigust kogu pärimisasjale tervikult, see tähendab kõikidele pärandvarasse kuuluvatele esemetele, olenemata varaeseme olemusest, ja sõltumata sellest, kas varaesemed asuvad teises liikmesriigis või kolmandas riigis.¹⁰⁵

Pärimismääruses sisalduvad kohalduva õiguse määramise normid on suunatud asutustele, kelle ülesandeks on kohalduva õiguse kindlaks määramine rahvusvahelistes pärimisasjades. Seega peavad määruses sisalduvate kohalduva õiguse määramise normidega arvestama nii kohtud selle mõiste klassikalises tähenduses kui ka Eesti notarid. Pärimismääruses sisalduvaid kohalduva

¹⁰⁴ Nurmela, I. Almann, L. Tuulas, V. Vainomaa, M. Rahvusvaheline eraõigus: loengud. Tallinn: Juura, 2005, lk 50

¹⁰⁵ Commission of the European Communities, Commission staff working document. Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of successions and on the introduction of a european certificate of inheritance. Impact assessment. Brussels, 14.10.2009.

õiguse sätteid peaksid Eesti notarid konkreetses vaidluses kohaldama juhul, kui selline vaidlus langeb määruse kohaldamisalasse ning puudub õigusabileping, mis määruse ees prioriteeti omaks. Näiteks enne 17. augustit 2015 surnud isikute pärimise puhul määratakse kohalduv õigus jätkuvalt REÕS-e või asjakohase õigusabilepingu alusel.

Pärimisasjale tervikuna kohaldatakse selle riigi õigust, kus asus surnu alaline elukoht tema surma hetkel, see tähendab pärandaja surma aegse hariliku viibimiskoha riigi õigust, kusjuures tegemist võib olla ükskõik millise riigi, sealhulgas Euroopa Liidu välise riigi õigusega.¹⁰⁶

Kui pärandaja viimane harilik viibimiskoht asus aga riigis, millel on mitu territoriaalset allüksust erinevate pärimisõigustega, tuleks vaadata selle riigi rahvusvahelise eraõiguse norme, et määrata kindlaks, millise territoriaalse üksuse pärimisõigust pärimisele kohaldada. Seega näiteks juhul, kui pärandaja viimane harilik viibimiskoht oli Ühendkuningriigis või Ameerika Ühendriikides, peaks lähtuma nende riikide rahvusvahelistest eraõiguse normidest, et teha kindlaks, millise piirkonna pärimisõigust pärimisele kohaldada tuleks.¹⁰⁷

3.1.1 Kohaldatava õiguse erinormid

Põhimõttest, et pärimisele kohaldatakse pärandaja viimase hariliku viibimiskoha õigust, on Euroopa pärimismääruses ette nähtud kaks peamist erandit.

Esiteks juhul kui menetlemisel selgub, et pärandaja on enam seotud mõne teise riigiga, siis kohaldatakse selle riigi õigust, millega ta on enam seotud. Tegemist on määruses sätestatud erandina ning tõenäoliselt tuleb selle kohaldamisel arvestada pärandaja võimalike elukoha vahetamise põhjustega. Näiteks, kui pärandaja on töötanud aastaid Soomes, kus ta ka sureb, kuid kogu tema vara ja perekond, keda ta üleval peab asuvad Eestis, siis tõenäoliselt hinnates tema välisriiki asumise põhjused võiks asuda seisukohale, et ta on rohkem seotud Eestiga ja pärimisasjale tervikuna tuleks kohaldada Eesti õigust.

Teiseks on pärandajal oma eluajal võimalus valida teatud piiratud ringi riikide vahel, mille õigust pärimisele pärast tema surma kohaldatakse. Selliseks riigiks võib olla pärandaja kodakondsusriik kas viimase tahte tegemise hetkel või pärandaja surma hetkel, kusjuures kohalduvat õigust saab

¹⁰⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 20 ja artikkel 21 lõige 1.

¹⁰⁷ Pötter, E. Torga, M. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelises eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviil(kohtu)menetluses. *Juridica VII/2013* 517 – 525.

valida üksnes pärimisele tervikuna. Seega ei saa pärandaja valida üksnes teatava vara pärimisele kohalduvat õigust.¹⁰⁸

Siinkohal ei oma tähtsust see, kas kohaldatavaks õiguseks osutub Euroopa Liidu liikmesriigi või liikmesriigiks mitte oleva riigi õigus. Pärandaja poolt õiguse valiku tegemisel annab artikkel 22 ka võimaluse, et pärandaja valib testamendis selle riigi õiguse, mille kodakondsus tal on pärandi avanemise ajal. Säte on tulevikku suunatud ning tõenäoliselt ei ole selle võimaluse soovitamine testaatorile testamendi tegemise ajal mõistlik, kuna puudub võimalus nõustada, milliste reeglite järgi pärimisasja läbi vaadatakse ehk millise riigi õigus on pärimisasjale kohalduv.

Lisaks eespool viidatud kahele erandile võib Euroopa pärimismäärus mõne üksikküsimuse lahendamiseks ette näha teistsugused kohalduva õiguse määramise reeglid. Näiteks reguleerib Euroopa pärimismääruse artikkel 26 seda, millise õiguse alusel saab pidada sisuliselt kehtivaks surma puhuks tehtud korraldusi.¹⁰⁹

Kohaldatav õigus ulatub tervele pärimisasjale ning artikkel 23 annab REÕS §-le 26 sarnase loetelu küsimustest, millede üle tuleb kohaldatava õiguse järgi otsuseid langetada. Näiteks määrab pärimisele kohalduv õigus kindlaks pärandi avamise aja, pärijate ringi ning pärandvara hulka kuuluvad esemed.

Oluline on esile tuua, et loetelu viimase punkti järgi ulatub pärimisasjale kohaldatav õigus ka pärandvara jagamisele, samas jäävad pärimismääruse artikli 1 lõike 2 punkt 1 järgi määruse kohaldamisalast välja kinnis- või vallasasjaõiguse registrisse kandmine, sealhulgas kande tegemise õiguslikud nõuded ning õiguse registrisse kandmise või kandmata jätmise õiguslikud tagajärjed. Ka pärimismääruse põhjenduste punktis 18 on selgitatud, et kinnis- või vallasasjaõiguse registreerimise nõuded määratakse registrit pidava liikmesriigi õigusega.

Liikmesriigi õigusega määratakse kindlaks kinnisasjade registreerimise viis ja tingimused ning asutused nagu kinnistusregistrid või notarid, kes vastutavad selle kontrollimise eest, et kõik nõuded on täidetud ning et esitatud või koostatud dokumendid on piisavad ja sisaldavad vajalikku teavet. Seega, kuigi artikli 23 järgi ulatub pärimisasjale kohaldatav õigus pärandvara jagamise lepingule, siis tulenevalt artikli 1 lõike 2 punktis 1 peaks pärandvara jagamise leping siiski vastama selle

¹⁰⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 21 lõige 2 ja artikkel 22.

¹⁰⁹ Pötter, E. Torga, M. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelises eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviil(kohtu)menetluses. *Juridica VII/2013*, lk 517 – 525.

liikmeriigi nõuetele, kus kinnisasi asub. Ehk teisisõnu, kui pärimisasi on lahendatud mõnes Euroopa Liidu liikmesriigis, kuid pärandvaraks olev kinnisasi asub Eestis, peab pärandvara jagamise kokkuleppe selle kinnisaja suhtes olema tõestatud Eesti notari poolt.

Tähele tuleb aga panna, et Euroopa pärimismääruse artikkel 23 on avatud loetelu, s.t pärimisele kohalduv õigus võib kindlaks määrata ka muid pärimisega seotud küsimusi, mis ei ole Euroopa pärimismääruse kohaldamisalast sõnaselgelt välja jäetud. Pärimismääruse alusel tehtud kohaldatava õiguse valik peaks olema kehtiv isegi siis, kui õigus ei näe ette võimalust pärimisasjades õigus valida. Siis kui tuleks valitud õigusega määrata kindlaks valiku tegemise sisuline kehtivus, st kas valikut tegev isik saab oma teost aru ja see vastase tema tahtele. Samas peaks kehtima õiguse valiku muutmise või tühistamise puhul.¹¹⁰

Seega juhul kui testamendiga on määratud, et pärimisaja tuleb menetleda Eesti õiguse järgi, tuleks sellise korralduse sisulist kehtivust hinnata Eesti õiguse järgi. Teisalt võib nimetatud säte omada suuremat mõju ja teistsugust tõlgendamist juhul, kui pärimisasi tuleb lahendada testamendi järgi, mis ei ole koostatud mõnes Euroopa Liidu liikmesriigis. Sellisel juhul võiks tõenäoliselt kohaldatava õiguse sisulise kehtivuse hindamise all silmas pidada, et kohaldatava õiguse valiku võimalikkust kui sellist tuleb hinnata valitud riigi õiguse järgi.

3.1.2 Testamendiga määratud õiguse kohaldamine

Pärandaja korraldus kohaldada kodakondsusriigi õigust võib tuleneda nii testamendist kui ka pärimislepingust. Korraldus peab olema kas sõnaselge või nähtuma korralduse tingimustest. Siinjuures on oluline, et pärimismääruse artikkel 3 lõige 1 punkt a annab pärimislepingule olulisemalt laiemat mõistet kui PärS § 95¹¹¹. Kui pärimisseaduse järgi on pärimisleping pelgalt pärandaja ja pärija vaheline kokkulepe siis pärimismääruse kohaselt on pärimisleping leping, sealhulgas vastastikusest testamendist tuleneva kokkulepe, millega vastutasu eest või ilma selleta luuakse, muudetakse või lõpetatakse õigusi ühe või mitme lepinguosalise tulevase pärandi suhtes. Vastastikuse testamendi mõistet pärimismäärus ei anna, mistõttu ei ole päris selge, kelle vahel Euroopa Liidu õiguse mõttes võiks vastastikune testament koostatud olla. PärS-e järgi võib vastastikune testament olla tehtud üksnes abikaasase vahel.

¹¹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, preambula punkt 40.

¹¹¹ PärS. RT I, 29.06.2014, 10

Kuna määruse järgi selgeks tehtud õigust kohaldatakse pärimisasjale tervikuna, jääb mõnevõrra ebaselgeks, kuidas peaks suhtuma testamentidesse, milles pärandaja soovib näidata, et pärimismenetlusele kohaldatakse selle riigi õigust, kus asub pärandaja kinnisvara, kui vara asub mitmes liikmesriigis, millele ka testamendis on viidatud.

Samuti toob pärimismääruse artikkel 3 lõige 1 punkt c Eesti pärimisõigusesse uue mõiste, milleks on ühine testament¹¹². Ühine testament on kahe või enam isiku testament, mis on koostatud ühe dokumendina. Erinevalt PärS-st ei pea ühine testament olema tehtud abikaasade vahel.

PärS § 89 järgi on abikaasade vastastikune testament abikaasa ühiselt tehtud testament, milles nad nimetavad teineteist vastastikku pärijaks või teevad surma puhuks pärandi kohta korraldusi. PärS ei erista ühise ning vastastikuse testamendi tegemist ja võimaldab ühise testamendi tegemise ainult vastastikku abikaasade vahel.

3.2 Testamentide ja pärimislepingute suhtes kohaldatav õigus

Inimestel peab olema võimalus korraldada oma pärandiga seotud küsimusi aegsasti, valides oma pärandile kohaldatava õiguse. Nimetatud valik peaks piirduma nende kodakondsusjärgse liikmesriigi õigusega, et tagada seos surnud isiku ja valitud õiguse vahel ning vältida õiguse valimist kavatsusega petta pärandi sundosale õigust omavate isikute õigustatud ootusi.¹¹³

Testamendi kui ka pärimislepinguga on võimalik määrata, et kogu pärandile kohaldataks pärandaja kodakondsusriigi õigust. Et tagada valitud õiguse seost pärandi vastuvõtmisel, on kodakondsusriigi õiguse valiku kehtivus sõltuvuses isiku kodakondsuse olemasolu surma hetkel. Kui isik on surma hetkeks kaotanud kodakondsuse, mille õiguste ta on oma pärimisele valinud, puudub sellisel juhul pärandile kohaldatava õiguse valikuks alus.

Taolises olukorras muutub määrang vastavalt REÕS §-le 25 kehtetuks, loetakse, et pärandaja ei ole sellist valikut kohaldatava õiguse osas teinud ning pärandile kohaldatakse testaatori viimase elukohariigi õigust. See ei tähenda, et tingimata kohaldatakse viimase elukohariigi õiguse pärimise norme, mis käsitlevad testamendi järgset pärimismenetlust. REÕS § 6 lõike 1 alusel tuleb eelkõige

¹¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 3 lõike 1 punkt c.

¹¹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, preambula punkt 38.

välja selgitada vastavat õigussuhet reguleerivad kollisiooninormid viimase elukohariigi õiguses, ja kui see on samase regulatsiooniga, siis kohaldada viimase elukohariigi õiguse testamentaarse pärimise norme.¹¹⁴

Testamendi vormi Haagi konventsioon¹¹⁵ reguleerib lihtsustatult öeldes küsimust, millise riigi õiguse alusel tuleb määrata testamendi vormiline kehtivus. Konventsioonis sisalduvad reeglid on universaalsed, see tähendab, et nende kohaldamine ei sõltu sellest, millises riigis testament tehti või kas menetlusosalised on pärit riikidest, mis on konventsiooni liikmesriikideks. Ebaselgeks jääb milline on konventsiooni vahekord õigusabilepingutega, testamendi vormi Haagi konventsioon seda ei käsitle, samuti sellele küsimusele ei vasta ka õigusabilepingud. Venemaa, Läti ja Leedu ei ole testamendi vormi Haagi konventsiooniga liitunud, seega ei saa konventsioon nende riikidega sõlmitud õigusabilepinguid kuidagi asendada.

Haagi konventsioon jõustus Ukraina suhtes pärast Eesti-Ukraina õigusabilepingu jõustumist, seega võiks eeldada, et Ukraina õigusabilepingu puhul võiks konventsioon õigusabilepingut kui varasemat lepingut asendada. Nii Poola kui ka Eesti suhtes jõustus testamendi vormi Haagi konventsioon aga enne Eesti-Poola õigusabilepingu jõustumist, mistõttu võiks Poola õigusabilepingul kui hilisemal lepingul olla prioriteet testamendi vormi Haagi konventsiooni suhtes.¹¹⁶

Pärimismääruse normid on jällegi universaalsed – nende kohaldamine ei sõltu sellest, millisest riigist on pärit menetlusosalised või millises riigis pärandaja suri. Pärimismääruse artikli 75 lõikest 1 tulenevalt omavad Ukraina ja Venemaaga sõlmitud õigusabilepingud ning testamendi vormi Haagi konventsioon määruse suhtes Eesti kohtutes prioriteeti. Määruse artikli 75 lõike 2 järgi asendab määrus aga teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega, see tähendab Poola ja Läti-Leeduga sõlmitud õigusabilepinguid.¹¹⁷

¹¹⁴ Nurmela, I. Arengud Eesti rahvusvahelises eraõiguses. Uus rahvusvahelise eraõiguse seadus. *Juridica* IIV/2002, lk 467-478.

¹¹⁵ Testamendi vormile kohaldatava õiguse konventsioon. RT II 1998, 16, 28.

¹¹⁶ Torga, M. Kohalduva õiguse ja selle sisu kindlakstegemine rahvusvahelistes eraõiguslikes vaidlustes. *Juridica* V/2014, lk 406 – 414.

¹¹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 75.

3.2.1 Surma puhuks tehtud korralduse lubatavus ja sisuline kehtivus

Kohaldatava õiguse valik peaks olema kehtiv isegi siis, kui valitud õigus ei näe ette võimalust pärimisasjades õigust valida. Siiski tuleks valitud õigusega määrata kindlaks valiku tegemise toimingu sisuline kehtivus, st kas valikut tegev isik sai oma teost aru ja see vastas tema tahtele. Sama peaks kehtima õiguse valiku muutmise või tühistamise puhul.

Pärimismääruses on sätestatud eraldi reeglid selle kohta, millist õigust tuleb kohaldada surma puhuks tehtud korralduste tegemise lubatavuse ja sisulise kehtivuse hindamisel.¹¹⁸ Oluline on, et määruse sätestab mõnevõrra erinevad reeglid olenevalt sellest, kas korraldus on tehtud pärimislepinguga või sellise viimase tahteavaldusega, mis ei ole pärimisleping. Üldreeglina tuleks aluseks võtta selle riigi õigus, mida oleks tulnud pärimisasjadele kohaldada korralduse tegemise päeval, välja arvatud kui pärandaja on kehtivalt määranud kohaldatava õiguse. Seega tuleb ka Eestis koostatud abikaasade vastastikuse testamendi lubatavust ja sisulist kehtivust hinnata pärimislepingule sätestatud reeglite järgi.

Mõlemal juhul kohaldatakse korralduse tegemise lubatavuse ja sisulise kehtivuse osas õigust, mida määruse kohaselt oleks kohaldatud isiku pärandile juhul, kui pärandaja oleks surnud lepingu sõlmimise või testamendi tegemise päeval. Teisisõnu, kui Eesti kodanik, kes elab alaliselt Soomes, teeb testamendi reisil olles Saksamaal, tuleks tõenäoliselt testamendi tegemise lubatavust ja sisulist kehtivust hinnata Eesti õiguse järgi. Juhul kui testamendis on määratud, et pärimisasjale kohaldatakse Eesti õigust, siis tuleb selle tegemise lubatavust ja sisulist kehtivust hinnata Eesti õiguse järgi. Põhimõtte sarnaneb REÕS-e §-dega 28 ja 29, mis sätestavad, et testamendi ja pärimislepingu ning vastastikuse testamendi suhtes kohaldatakse korralduse teinud isiku elukoha riigi õigust korralduse tegemise ajal.¹¹⁹

Testamendi lubatavuse ja sisulise kehtivuse hindamine ei hõlma testamendi vormi kehtivuse hindamist vaid vastavalt pärimismääruse artiklile 26 tuleb selle õiguse järgi hinnata:

- surma puhuks korraldust tegeva isiku võimet teha sellist korraldust,
- konkreetsed põhjused, mis takistavad korraldust tegeval isikul teha korraldust teatud isikute kasuks või mis takistavad isikul pärida korraldust tegevalt isikult,

¹¹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artiklid 24 ja 25.

¹¹⁹ REÕS. RT I, 18.11.2009, 59, 385

- surma puhuks tehtud korralduse tegemise lubatavust esindaja kaudu,
- korralduse tõlgendamist,
- pettust, ähvardust, eksimust ja muud korraldust tegeva isiku tahte või kavatsusega seonduvat.¹²⁰

Õiguse valik tuleks selgesõnaliselt määratleda surma puhuks tehtud korralduse vormis esitatud avalduses või see peaks nähtuma nimetatud korralduse tingimustest. Õiguse valikut võiks käsitada surma puhuks tehtud korraldusest nähtuvana, kui näiteks surnu viitas korralduses oma kodakondsuse riigi õiguse konkreetsetele sätetele või nimetas muul viisil seda õigust.

3.2.2 Kirjalikult surma puhuks tehtud korralduse vormi kehtivus

Artiklis 27 on esitatud nõuded surma puhuks tehtud kirjalike korralduste vormilisele kehtivusele, kuid artikkel 75 järgi on Haagi testamendi vormile kohaldatava õiguse konventsioon¹²¹ pärimismäärusest ülimuslikum. See tähendab, et juhul kui liikmesriik on ühinenud Haagi testamendi konventsiooniga enne pärimismääruse vastuvõtmist, see on 04.07.2012, siis tuleb rakendada selles liikmesriigis tehtud testamendi vormi suhtes Haagi testamendi konventsiooni ja tähelepanuta jätta pärimismääruse artikkel 27. Kui liikmesriik on konventsiooniga ühinenud, kui see ei ole tema suhtes jõustunud, siis tuleb sellel liikmesriigil kohaldada testamendi vormi kehtivuse hindamisel määruse artiklis 27 sätestatud nõudeid. Kuna Eesti on Haagi testamendi konventsiooniga ühinenud, siis tuleb testamendi vormi kehtivuse hindamisel lähtuda konventsioonist, mitte määrusest.

Pärimismääruses on surma puhuks tehtud kirjalike korralduste all silmas peetud nii testamente kui ka pärimislepinguid ning tõenäoliselt tuleks selliselt tõlgendada ka Haagi testamendi konventsiooni, mille artikli 4 järgi kohaldatakse konventsiooni ka juhtudel, kus testamendi on koostanud kaks või enam isikut.

¹²⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 26

¹²¹ Testamendi vormile kohaldatava õiguse konventsioon. RT II, 12.07.1998, 16, 28

3.3 Tagasisaade ja edasiviide

Tehnikat, mis võimaldab lahendada vastuolus eri riikide REÕS normide vahel nimetatakse *renovi*-ks. Tagasisaade ning edasiviide on ühed *renvoi* vormid. *Renvoi* käsitlus sõltub sellest, kuidas on asukohariigi õigus määratleb välisriigi õigust.¹²²

Vastupidi teistele Euroopa Liidu rahvusvahelise eraõiguse määrustele ei kaota Euroopa pärimismäärus tagasisaadet ja edasiviidet täielikult ära, vaid näeb tagasisaate ja edasiviite kohaldamiseks küllaltki detailsed reeglid, mis erinevad mõneti REÕS §-s 6 sisalduvast reeglistikust.¹²³

Pärimismääruse artikli 34 järgi kohaldatakse sellise riigi õigust, kes ei ole Euroopa Liidu liikmesriik juhul, kui selle riigi õigusega nähakse ette tagasisaade või edasiviide liikmesriigi õigusele või kolmanda riigi õigusele.¹²⁴

Pärimismääruse artikli 20 järgi tuleb kohaldada määruses nimetatud õigust olenemata sellest, kas tegemist on liikmesriigi õigusega või mitte. Selline sätte võimaldab saavutada ühtse lahenduse piiriülestes pärimis küsimustes. Pärimismääruse vastu võtmisega on liikmesriigid seadnud eesmärgiks ühtlustada üleüldist Euroopa Liidu tsiviilasjade lahendamist. Selline eesmärk on võimalik saavutada ainult kooskõlastatud ja tervikliku distsipliini teel. Selle tulemusena, kui vastavalt pärimismäärusele on kohaldatavaks õiguseks kolmanda riigi õigus, siis selle riigi siseriiklik õigust, kaasaarvatud rahvusvahelise eraõiguse seaduse sätteid, kohaldatakse kui need võimaldavad tagasisaadet liikmesriigi õiguse kohaldamiseks või mõne teise kolmanda riigi õigusele, mis kohaldaks oma riigi õigust.¹²⁵

¹²² Nurmela, I. Almann, L. Tuulas, V. Vainomaa, M. Rahvusvaheline eraõigus: loengud. Tallinn: Juura, 2005, lk 63

¹²³ Torga, M. Kohalduva õiguse ja selle sisu kindlakstegemine rahvusvahelistes eraõiguslikes vaidlustes. *Juridica* V/2014

¹²⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 34

¹²⁵ Hess, B. Mariottini, C. Camara, C. European Parliament. Policy department c: citizens' rights and constitutional affairs. Regulation (EC) n. 650/2012 of July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Note. 2012, lk 18.
www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121220ATT58404/20121220ATT58404EN.pdf (05.03.2015)

Välisriigi õiguse kohaldamisel ja väljaselgitamisel tuleb lähtuda pärimismääruse artiklist 34 siis, kui tegemist on liikmesriigiga, kelle suhtes pärimismäärust kohaldatakse. Muudel juhtudel tuleb jätkuvalt lähtuda rahvusvahelisest eraõiguse seadusest.

Kui Eesti õiguse järgi, olenevalt olukorrast kas siis pärimismääruse või REÕS- e järgi tuleb asja lahendamisel kohaldada välisriigi õigust, siis tuleb vaadata selle välisriigi rahvusvahelise eraõiguse sätete järgi, millise riigi õigust kohaldada tuleb. Kui nende sätete järgi kuulub kohaldamisele kas Eesti õigus või mõne muu riigi õigus, siis kohaldatakse asja lahendamisel Eesti õigust.

Näiteks kasutab pärimismäärus edasiviite mehhanism kui kohaldavaks õiguseks on kolmanda riigi õigus, sealhulgas rahvusvahelise eraõigus saadab tagasi õiguse pärimismääruse kohaldamise alasse või mõnda teise kolmandasse riiki. Selline olukord võib juhtuda, kui Ameerika seadus on kohaldatava seadus, mis vastavalt Ameerika pärimisõiguse kollisiooni normidele saadab kohtualluvuse tagasi kinnisasja asukoha riiki. Seega, sõltuvalt olukorrast, kohaldatava õiguse terviklikkus on nõrgenenud, kui surnud alaline elukoht on kolmandas riigis.¹²⁶

REÕS § 4 lg 4 annab ka võimaluse, et juhul kui kohtul ei ole võimalik välisriigi õigust välja selgitada, siis kohaldatakse Eesti õigust.¹²⁷ Pärimismäärus ei näe ette REÕS § 4 lg 4 sarnase põhimõtte kohaldamise võimalust, mis tähendab, et igal juhul tuleb välja selgitada asjaomase riigi õigus ning selle rakendamise kord ja praktika ning seda kohaldada.

3.4 Välisriigi õiguse kohaldamine ja väljaselgitamine

Kohalduva välisriigi õiguse sisu kindlakstegemisel aitab kohtuid ja notareid REÕS § 4, mis näeb muuhulgas ette võimaluse pöörduda abi saamiseks Välisministeeriumi või Justiitsministeeriumi poole. REÕS §-de 2 ja 5 järgi on kohtutel ja notaritel kohustus välisriigi õigus kindlaks määrata ja seda kohaldada, olenemata sellest, kas selle kohaldamist taotletakse või mitte.¹²⁸

Välisriigi õiguse väljaselgitamine tähendab välisriigi siseriikliku normi sisu kindlakstegemist. Notarite praktikas on esinenud probleeme välisriigi õiguse tuvastamisel. Kuivõrd notaritel puudub võimalus kasutada eksperdiarvamusi, nagu on selline võimalus kohtutel, on neil raskem tuvastada välisriigi õigust. Kui juriidiliste isikute esindusõiguse puhul on veel võimalik toetuda välisriigi

¹²⁶ Guckert, J. Successions in Europe: What's New in 2015? 15.01.2015.

<http://jurist.org/hotline/2015/01/angelique-devaux-succession-europe.php> (14.04.2015)

¹²⁷ REÕS. RT I, 18.11.2009, 59, 385

¹²⁸ Pötter, E. Torga, M. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelises eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviil(kohtu)menetluses. Juridica VII/2013

asjaomaste registrite nõuetekohaselt kinnitatud väljavõtetele, siis näiteks pärandaja viimane elukoht välisriigis võib muutuda pärimisele kohaldatava õiguse tuvastamise keeruliseks.¹²⁹

Samuti läheb vastuollu kohaldatava õiguse määramine notari poolt tõestamisseaduse § 18 lõikega 5, mille järgi ei pea notar selgitama välismaa õiguse sisu.¹³⁰ Kaaluda võiks nimetatud sätte täiendamist selliselt, et notar selgitab välja välismaa õiguse sisu ainult pärimismääruses sätestatud juhtudel. Praktikas jääb õhku küsimus, kuidas ja milliste vahenditega on võimalik välismaa õiguse sisu välja selgitada, sest olemasolevad kanalid ei ole praktikas tõhusad ning on aeganõudvad.

Riigi kõige lähema samaväärse asjaõiguse kindlakstegemiseks võib võtta ühendust selle riigi asutuse või pädeva isikuga, kelle õigus oli pärimisele kohaldatav, et saada täiendavat teavet konkreetse asjaõiguse olemuse ja toimekohta. Selleks võiks kasutada tsiviil- ja kaubandusasjades tehtava õigusalaase koostöö valdkonnas olemasolevaid võrgustikke ning muid kättesaadavaid vahendeid, mis aitavad välisriigi õigusest aru saada.

3.4.1 Välisriigi õiguse kohaldamisest keeldumine

Euroopa Liidu pärimismääruse alusel võib ainsa erandina keelduda teise riigi õiguse kohaldamisest juhul, kui selle kohaldamine on ilmselgelt vastuolus kohtu asukohariigi avaliku korruga (*ordre public*).¹³¹

Avaliku huviga seotud kaalutlustel peaks liikmesriikide kohtutel ja teistel pärimisasjadega tegelevatel pädevatel asutustel olema õigus erandkorras eirata välisriigi õiguse teatavaid sätteid, kui vastaval konkreetsel juhul oleks nende sätete kohaldamine ilmselgelt vastuolus asjaomase liikmesriigi avaliku korruga. Siiski ei tohiks kohtud ega teised pädevad asutused kohaldada avaliku korra kaalutlustel põhinevat erandit selleks, et vältida teise liikmesriigi õiguse kohaldamist, kui see keeldumine oleks vastuolus Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga¹³² ning eriti selle artikliga 21,

¹²⁹ Nurmela, I. Almann, L. Tuulas, V. Vainomaa, M. Rahvusvaheline eraõigus: loengud. Tallinn: Juura, 2005, lk 58-59

¹³⁰ TõS. RT I, 21.06.2014, 64

¹³¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artikkel 35

¹³² Euroopa Liidu põhiõiguste harta, Euroopa Liidu Teataja 2012/C 326/02, 26.10.2012.

mis keelab diskrimineerimise kõik vormid. Täielik sätte mõju ilmneb veel tulevikus just oma kaugeleulatuva tagajärje tõttu.¹³³

Võib tekkida olukord, kus pärimismenetlus tuleks kohtualluvuse reeglite järgi läbi viia Eestis, kuid pärimisele tuleb kohaldada mõne teise riigi õigust, näiteks juhul, kui pärandaja alaline elukoht ei ole Eestis, kuid pärijad on nii vastavalt testamendile vastava kokkuleppe sõlminud. Sellisel juhul, kui pädevaks meneteljaks on Eestis, kuid testamendi järgi tuleb kohaldada mõne teise liikmesriigi õigust, võimaldab pärimismäärus notaril omaalgatuslikult keelduda pärimisasja aurutamises kui ta leiab menetlusosalise taotluse alusel, et arvestades pärimisasja asjaolusid on pärimisasja lahendamiseks sobivamad teise liikmesriigi kohtud, mille õigus valiti, või kui menetlusosalised on leppinud kokku teise liikmesriigi kohtu pädevuses.¹³⁴

REÕS tähenduses on avaliku korra tunnustamise eesmärk avaliku huvi kaitse. Avalikku korra kaitsest kasutatakse nii nimetatud viimase võimalusena välisriigi õiguse mitte kohaldamiseks. Valiku korra kaitset välisriigi õiguse välistamiseks kasutatakse vaid olukorras, kui välisriigi õiguse kohaldamise tulemus oleks vastuolus avalikkuse moraali- ja õiglustunnetusega. Vastuolus Eesti avaliku korraga ei ole mitte välisriigi norm kui selline, vaid selle kohaldamise tulemus.

Avaliku korra klausli kohaldamine pärimisasjades välistab välisriigi õiguse kohaldamise. Välisriigi õiguse sisu tuleb siiski eelkõige ikkagi välja selgitada ning siis tuleb välisriigi õiguse kohaldamisest keelduda, kuna välisriigi õiguse kohaldamise tulemus on vastuolus avaliku korraga.¹³⁵

Siinkohal tuleb eristada pärimismääruse artiklite 6 ja 35 põhimõtteid. Artikli 6 punkt a annab võimaluse keelduda pärimisasja arutamisest, see tähendab, et kohaldatavat riigi õiguse sisu ei selgitata välja. Küll aga tuleb pärimismääruse artikli 35 alusel teise liikmesriigi õiguse sätte kohaldamisest keeldumisel välja selgitada kohaldava riigi õigus, et siis sellest avaliku korra vastaseks printsibiiks viidates selle kohaldamisest keelduda.

¹³³ Calcango, A. How to deal with cross-border succession in Europe? – Europeinfos – Newsletter of the Commission of the Bishops' Conferences of the EU and the Jesuit European Office. 154 - November 2012. www.comece.eu/europeinfos/en/archive/issue154/article/5197.html (13.03.2015)

¹³⁴ Devaux, A. The European regulations on succession of July 2012: a path towards the end of succession conflicts of law in Europe or not? The International lawyer. Fall 2013. Volume 47. Number 2, lk 238 – 240.

¹³⁵ Nurmela, I. Almann, L. Tuulas, V. Vainomaa, M. Rahvusvaheline eraõigus: loengud. Tallinn: Juura, 2005, lk 65-67.

3.5 Ülepiirilises pärimises kohaldatava õigusega seotud õiguslikud probleemid

Et Euroopa Liidu kodanikud saaksid kasutada siseturu eeliseid täielikus õiguskindluses, peaks pärimismäärus tagama neile võimaluse ette kindlaks teha, millist õigust nende pärimisasjadele kohaldatakse. Pärimismääruse üheks põhiliseks eesmärgiks on tagada pärimisele kohaldatava õiguse etteaimatavus.

Kui pärimismäärus kehtestab erinevad kohaldatava õiguse tuvastamise reeglid surma puhuks tehtud korralduse lubatavusele ja sisulisele kehtivusele, milleks võib olla korralduse tegemise ajal pärandaja elukohariigiks olev riik ning vormilisele kehtivusele, milleks võib olla testamendi tegemise riik või isiku kodakondsusriik, siis isiku õigus- ja teovõime tuleb kontrollida mõlemate reeglite järgi.

Testamendi tegemise võime loob õiguse koostada, muuta või tühistada testamenti ning on eelduseks testamendi sisulisele kehtivusele. Testamendi tegemise võime määrab REÕS-i § 28 lg 1 kohaselt selle riigi õigus, kus oli pärandaja elukoht testamendi koostamisel, muutmisel või tühistamisel. Kui isikul ei olnud elukohariigi õiguse kohaselt võimet testamenti koostada, kuid isik omas sellist võimet kodakondsusriigi õiguse kohaselt, siis loetakse, et isik oli võimeline testamenti koostama.¹³⁶

Võimalikku konflikti isiku õigusvõime tuvastamiseks on hea illustreerida läbi testeerimisea, mis võib osutada erinevate riikide puhul erinevaks. Soomes on see üldjuhul 18, Saksamaal 16 ja Eestis 15. Kui 15 aastane Eesti kodanik, kes elab alaliselt Soomes, teeb testamendi reisil olles Saksamaal, siis millise õiguse järgi tuleks kindlaksmäärata kas ta oli testeerimisikka jõudnud?

Arvestades, et surma puhuks korralduse lubatavust ja sisulist kehtivust tuleb hinnata nii isiku testamendi tegemise päeval olnud elukoha riigi õiguse järgi¹³⁷ ning tulenevalt artiklist 26 hõlmab see ka surma puhuks korraldust tegeva isiku võimet teha sellist korraldust, siis tuleks asuda seisukohale, et kuna elukohariik oli Soome ja testamenditegemise päeval oli ta 15 aastane, siis ei olnud ta veel testeerimisikka jõudnud. Kui aga testamendist ilmneb tõenäoliselt määruse artikli 24 lõige 2 alusel asuda seisukohale, et testamendi tegemiseks vajalik õigusvõime oli olemas.

¹³⁶ Nurmela, I. Almann, L. Tuulas, V. Vainomaa, M. Rahvusvaheline eraõigus: loengud. Tallinn: Juura, 2005, lk 218

¹³⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012, artiklid 24 lõige 1 ja 25 lõige 1

Võimalik konflikt tekib Haagi testamendi konventsiooni artikli 5 rakendamisel, mille järgi konventsiooni mõttes käsitletakse vormiküsimusena testaatori eest, kodakondusest või muud seisundist lähtuvalt seaduslikku piirangut.¹³⁸ Haagi testamendi konventsiooni artikkel 5 ning pärimismääruse artikkel 27 lõige 1 on oma sisult sarnased ning nendes sätestatud loetelu põhjal tuleks testamendi vormi kehtivuse hindamisel võtta üheks võimalikuks aluseks testamendi tegemise koha õigus, milleks meie näite puhul peaks olema Saksa õigus.

Pärimismääruse põhjenduste punktis 53 on testamendi vormile kohaldatava õiguse kohta antud selgitus. Määruse kohaldamisel käsitletakse mis tahes sätet, millega piiratakse surma puhuks tehtud korralduse lubatud vorme, viidates teatavatele korraldust tegeva isikuga seotud omadustele, nagu tema vanus, vormiküsimusi käsitleva sättena. Seda ei tuleks tõlgendada nii, nagu peaks käesoleva määruse alusel surma puhuks tehtud korralduse vormilisele kehtivusele kohaldatav õigus määrana kindlaks, kas alaealisel on surma puhuks tehtava korralduse tegemise võime või mitte. Kõnealune õigus peaks määrama kindlaks üksnes selle, kas isikuga seotud omadust, näiteks alaealisus, peaks takistama isikul teatavas vormis surma puhuks tehtavat korraldust.

¹³⁸ Testamendi vormile kohaldatava õiguse konventsioon. RT II, 12.07.1998, 16, 28

Kokkuvõte

Euroopa Liit on välja töötanud ning vastu võtnud määruse, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist. Käeolev töö käsitles pärimismääruse kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse määramise valdkonda.

Pärimismäärus on ambitsioonikas õigusakt, mis peaks ammendavalt käsitlema ülepiirilise pärimismenetluse kõiki rahvusvahelisi õiguslikke aspekte. Pärimismääruse eesmärgiks on ühtlustada rahvusvahelise eraõiguse norme nii, et see annaks võimaluse Euroopa Liidu kodanikel korraldada tõhusamalt ja kiiremini oma pärimisõigust Euroopa Liidus.

Käesoleva magistr töö uurimisküsimuseks oli tuvastada pärimismenetlusega seotud õiguslikud probleemid ülepiirilises pärimismenetluses ja Euroopa Liidu pärimismääruse kohaldamisel Eestis. Kirjeldatud on loodud ühtse süsteemi õigusraamistikku ning võimalikke kitsaskohti määruse rakendamisel. Eesmärgiks oli leida vastuseid küsimusele millised on kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse määramisel tekkivad õiguslikud probleemid ülepiirilises pärimismenetluses ja kuidas neid lahendada nii, et pärimismenetlus oleks selge ja läbipaistev kõigi õigustatud isikute jaoks.

Töö esimeses osas käsitletakse pärimisõiguslike üldiseid põhimõtteid ja ajaloolist arengut, mille uurimisel töö autor loob üleüldise pildi pärimisõiguse alustaladest. Pärimisõiguslik-ajalooline ülevaade tuvastab, kuidas on pärimisõigus arenenud alates ajast, kui pärimismenetlusele kohaldati Balti eraseadust kuni tänapäevani, kus Euroopa Liidu inimeste vaba liikumine on kaasa toonud vajaduse määratleda pärimisõiguslikud normid laiemalt.

Eesti pärimisõigust on mõjutanud erinevad õiguslikud ja kultuurilised süsteemid. Alates Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest on pärimisõiguslikud normid muutunud radikaalselt. 1992. aastal rahvahääletusel vastu võetud Eesti Vabariigi põhiseadus sätestas pärimisõiguse tagamise lühidalt, täpsemalt hakkas pärimisõigust reguleerima Riigikogu poolt 15. mail 1996 vastu võetud pärimisseadusest, mis jõustus 1. jaanuaril 1997. Kuigi nõukogude korra ajal oli pärimismenetlus üle läinud notaritele, oli taasiseseisvumise üldise loogika järgi ja järjepidevuse põhimõttest lähtudes kavatsus anda pärimisasjad uuesti lahendada kohtutele. Hiljem aga jõuti seisukohale, et pärimisasjade üleandmine notaritelt kohtutele ei ole siiski otstarbekas.

Vahetult pärast Eesti esimese oma pärimisseaduse jõustumist moodustati töögrupp uue kaasaegsema pärimisseaduse ettevalmistamiseks. Valitsus esitas kaua oodatud eelnõu Riigikogule 28. mail 2007 ning uus PärS võeti vastu 17. jaanuaril 2008 ning jõustus 1. jaanuaril 2009.

Vastuvõetud PärS tõi endaga kaasa põhimõttelised muudatused, millest peamine ja suurim muudatus oli üleminek pärandi vastuvõtu süsteemilt pärandist loobumise süsteemile. Tänapäeval seoses Euroopa Liidu vabaturu poliitikaga on vajalikuks osutunud reguleerida pärimisõiguslikke küsimusi lisaks siseriiklike õigusaktidega ka Euroopa Liidu tasandil. Pärimisõigus nagu ka teised õigusharud peavad pidevalt muutuma ning ajaga kaasas käima, et tagada inimeste õiguste kaitse, selleks on vaja olnud viia sisse siseriiklike uuendusi ning luua uusi rahvusvaheliste mõõtmega mehhanisme.

Olenemata ajast ning kohast kohaldatakse Euroopa Liidus pärimisõigusele üldiselt kindlaid reegleid ja põhimõtteid. Näiteks võib tuua testeerimisvabaduse põhimõtte ja üldõigusjärgluse põhimõtte, neid põhimõtteid kohaldatakse nii siseriiklike kui ülepiiriliste pärimismenetluste kohaldamisel ja on üheks ühendavaks faktoriks erinevate riikide pärimisõiguses. Sellised üldised alused on lähtekohaks seadusete ja määruste loomisel ning nende põhimõtete järgimine on iga õigusloova organisatsiooni eesmärgiks.

Eestis kasutatavad pärimisõiguslikud siseriiklikud kollisiooninormid on siiani võimaldanud rahvusvahelise aspektiga pärisasju lahendada, kuid pärimismääruse kohaldamine muudab pärimismenetluse lahendamise rohkem läbipaistvaks. Samas jäävad kehtima Eesti suhtes kehtivad õigusabilepingud ning samuti ei piira Euroopa pärimismäärus ka Haagi testamendi konventsiooni jätkuvat kohaldamist.

Pärimismäärust kohaldatakse 17. augustil 2015 või hiljem surnud isikute vara pärimisele, varem surnud isikute pärimismenetlusele pärimismäärus ei kohaldu, vaid tuleb rakendada rahvusvahelise eraõiguse norme. See tähendab, et iga pärimisasja tuleb vaadelda eraldi ning pärimise käik sõltub sellest kus ja millal pärandaja on surnud. Hinnates erinevaid aspekte on võimalik välja selgitada, kas kohaldada tuleb siseriiklike õigusakte, pärimismäärust või mõnda muud välislepingut.

Erinevates Euroopa Liidu riikides viivad pärimismenetlust läbi erinevad institutsioonid. Pärimismääruse on loonud ühtse süsteemi selleks, et tagada pärimismääruse ühesugune kohaldamine olenemata sellest, milline on siseriiklik õigussüsteem ja kes on pärimismenetluse läbiviimiseks pädev institutsioon. Pärimismäärus kasutab läbivalt väljendit kohtud, kuid Eesti kontekstis on määruse rakendajaks notarid.

Edasi analüüsiiti töös täpsemalt pärimismääruse kohtualluvuse rakendamisega seotud pärimismääruse sätteid ning nende kohaldamise võimalikke probleeme.

Kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse ühiseks teguriks on surnu alalise elukoha määramine. Pärimismääruses alalise elukoha mõiste rakendamine tagab küll määruse ühesuguse kohaldamise kuid teatud olukordades võib surnu alalise elukoha määramine osutuda keeruliseks. Kuigi alalise elukoha määramine on teatud olukordades keeruline ja raskesti tuvastav, on see hetkel siiski parim võimalik lahendus kohtualluvuse ning kohaldatava õiguse määramiseks ülepiirilises pärimismenetluses.

Kui surnu oli valinud oma pärandile kohaldatavaks õiguseks mõne liikmesriigi õiguse, võivad puudutatud isikud kokku leppida, et selle liikmesriigi kohtul või kohtutel on pärimisasjas ainupädevus. Kohtualluvuse kokkuleppe saavutamine kõigi menetlus osapoolte vahel võib aga osutuda keeruliseks. Puudutatud isikud võivad asuda erinevates riikides ning kõik puudutatud isikud, näiteks võlausaldajad, ei pruugi teade menetluse olemasolust.

Sellisele menetlusosaliste vahelisele kokkuleppele on pärimismäärus sätestanud kirjaliku vormi nõude, mis on võrdsustatud elektrooniliselt edastatud avaldus. Elektroonselt edastatud avaldust pärimismääruse mõistes ei pea olema digitaalselt allkirjastatud. Kuid digitaalallkiri sellisel avaldusel võimaldaks identifitseerida kõikide allkirjastanud isikud ja sellega tuvastada nende kindla tahte kohtualluvuse tunnustamiseks, selline menetluse käik välistaks hilisemad vaidlused kohtualluvuse osas.

Kui surnu oli valinud oma pärandile kohaldatavaks õiguseks mõne liikmesriigi õiguse, võivad puudutatud isikud kokku leppida, et selle liikmesriigi kohtul või kohtutel on pärimisasjas ainupädevus. Oluline on, et pärija poolt valitud õigust saab kohaldada ainult siis, kui puudutatud isikud selles kokku leppivad. Tulevikus võiks pärimismääruse sätteid võimalda kohtualluvuse kokkuleppe puudutatud isikute vahel ka siis kui surnu ei ole testamenti teinud või selles oma pärimismenetlusele kohaldatavat õigust määranud. Seega võib öelda, et puudutatud isikute vahelise kokkuleppe saavutamine pärimismääruses sätestatud alustel võib osutuda praktikas keeruliseks ning probleemide lahendamiseks on vajalik määrust toetavate süsteemide kasutusele võtmine.

Juhul, kui pärimismenetlus on algatatud mitmes riigis või mitme asutuse poolt korraga, sätestab pärimismäärus võimaluse menetluse peatamiseks ja algatamisest keeldumiseks. Lisaks peaks pärimismääruse järgi võimaldama teavitada pärandi avanemisest võimalikke võlausaldajaid teistes liikmesriikides, kus varad asuvad. Sarnaselt Eestis kasutatava pärimisregistriga peaks Euroopa Liit

looma üle-Euroopalise pärimisregistri. Tuleks kehtestada taoline mehhanism, vajaduse korral e-õiguskeskkonna portaali kaudu, et võimaldada võimalikele teistes liikmesriikides asuvatele asutustel ja võlausaldajatele juurdepääs asjakohasele teabele ja teha oma nõuded teatavaks.

Töö viimane, kolmas peatükk käsitleb pärimismenetlusele kohaldatava õigusese rakendamist ja sellega seotud probleeme. Et Euroopa Liidu kodanikud saaksid kasutada siseturu eeliseid täielikus õiguskindluses, peaks pärimismäärus võimaldama neil ette kindlaks teha, millist õigust nende pärimisasjadele kohaldatakse.

Üldreeglina kohaldatakse pärimisele surnu alalise elukoha riigi õigust, kusjuures tegemist võib olla ükskõik millise riigi, sealhulgas Euroopa Liidu välise riigi õigusega. Üldise kohtualluvuse erinorme kohaldatakse juhul, kui selgub, et pärandaja on mõne teise riigiga või on ta määranud oma pärimismenetlusele kodakondsus riigi õiguse. Pärimisele kohaldatavat õigust saab määrata üksnes pärimisele tervikuna, see välistab olukorra, kus valitakse kohaldatav õigus ainult kindale osale pärandist.

Pärimismenetlus osutub eriti aeganõudvaks olukorras, kus menetlus viiakse läbi ühes liikmesriigis, kuid pärimisele rakendatakse teise liikmesriigi või hoopis kolmanda riigi õigust. See tähendab, et pärimisasja menetleja peab välja selgitama teise riigi õiguse ning siis vastavalt selle riigi õigusaktidele läbi viima pärimismenetluse.

Välisriigi õiguse väljaselgitamine tähendab välisriigi siseriikliku normi sisu kindlakstegemist. Tõestamisseadus sätestab notarile kohustuse välisriigi õiguse välja selgitamiseks, kaaluda võiks Eestis nimetatud sätte täiendamist selliselt, et notar selgitab välja välismaa õiguse sisu ainult pärimismääruses sätestatud juhtudel. Praktikas jääb õhku küsimus, kuidas ja milliste vahenditega on võimalik välismaa õiguse sisu välja selgitada, sest olemasolevad kanalid ei ole praktikas tõhusad ning on aeganõudvad. Pärimismääruse rakendamise sujuvamaks ning efektiivsemaks lahendamisel peaks olema välja töötatud liikmesriikide vahelise koostöö raames info vahetamise põhimõtted.

Käesoleva töö autor on Euroopa Liidu pärimismääruse teemat käsitlenud just seetõttu, et alates käesoleva aasta 15. augustis peavad määrust kohaldama hakkama Eesti notarid. Pärimismääruse rakendamiseks on vajalik notarite ja notari büroo töötajate täiendav koolitamine, et tagada pärimismenetluse nõuete kohane läbiviimine. Magistritöö võiks olla sissejuhatavaks juhendiks kohtualluvuse ja kohaldatava õigusega seotud küsimuste lahendamisel pärimismääruse kohaldamisel.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et pärimismääruse loomine on vajalik, et tagada Euroopa Liidu kodanike vaba liikumine ja teenuste kättesaadavus. Selleks, et surnu pärimisasi ei jääks mitme riigi seaduste vahele on vajalik ühtne reeglistik. Pärimismäärus on vajalik, kuid selle rakendamine muudab pärimismenetluse kohaldamise keeruliseks, aeganõudvaks ja kulukaks nii puudutatud isikute kui pärimismenetlust läbi viiva asutuse jaoks.

Magistritööd oleks võimalik laiendada, uurides Euroopa pärimismääruse kahte viimast aspekti, milleks on ametlike dokumentide vastuvõtmine ja täitmine pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomine. Samuti on võimalik käeoleva töö teemat käsitleda laiemalt, kui pärimismääruse normidele lisandub praktika pärimääruse rakendamisel ülepiirilisest pärimismenetlustes.

Resümee

Determining of the Jurisdiction and Applicable Law Pursuant to the European Union Succession Regulation in Estonia and Application of the Regulation in Cross-border Succession Proceedings

Free movement of people within the European Union has created many situations where a person owns property in several Member States. Such international ownership relations cause a need to apply several national laws and create conflicts of laws rules in right of succession issues. Some Member States apply the law of the country of origin of the bequeather in succession matters, others, the law of the country the resident of which the deceased was, some countries have retained a principle difference between inheriting immovable property and movables, while other countries handle inheritance as whole. Thus, the question of in which country and pursuant to the legislation of which country the specific succession matters of each individual should be settled has become topical.

As a result of the increased movement of people between countries, there are currently approximately 12.3 million Europeans in the European Union who reside in a different country in the European Union. 450,000 cross-border succession matters arise each year, which is a significant number.

Currently, different approaches are used in different Member States to determine the jurisdiction and the applicable legislation in succession matters. When different approaches are applied, situations arise where a succession case is settled by the relevant bodies of the Member States of the European Union that may apply different legislations.

The European Union has created a common set of rules for settling various right of succession issues in the form of the EU Succession Regulation. The Regulation was adopted on 4 July, 2012, but will be implemented as of 17 August, 2015. The aim of the thesis is to examine how application of the Succession Regulation will ensure settling of various right of succession issues related to cross-border succession proceedings and to find potential problems in the application of the Regulation in Estonia.

This Master's thesis is a qualitative research. The research question concerns the legal right of the succession problems in cross-border succession proceedings and application of the EU Succession Regulation in Estonia. Describing the legal framework of the created common system and potential problems in the application of the Regulation to find out what are the legal problems arising in

determining the jurisdiction and the applicable legislation in case of cross-border succession proceedings and how to settle the problems so that succession proceedings would be clear and transparent for entitled persons.

The research methods applied in the thesis include the empirical method and various methods for interpreting the law. In the Estonian legal literature, the jurisdiction of the EU Succession Regulation and the application of the Regulation have been covered in one article. The thesis is supported by the existing legal literature. International literature and the legislation for the application of the EU Succession Regulation are also used to examine the application in Estonia.

The first part of the thesis covers the general principles and historical development of the right of succession, through which the author creates a general background of the basics of the right of succession. The historical overview of the right of succession investigates how the right of succession has developed since the time when the Baltic Private Law was applied to succession proceedings until today, where the free movement of people in the European Union has been accompanied by the need to define the right of succession standards.

Throughout the Succession Regulation, the term courts is used, but the preamble of the Regulation mentions the possibility that notaries may also serve as the body settling the proceedings. In the Estonian context, the Regulation will be applied by notaries and such information is specified on the electronic website generated by the European Union, which includes information about succession proceedings in all the Member States that have adopted the Succession Regulation.

A common factor for determining the jurisdiction and the applicable legislation is identifying the permanent place of residence of the deceased. Application of the term of a permanent place of residence in the Succession Regulation ensures uniform application of the Regulation, but in certain situations, identifying the permanent place of residence of a deceased person may prove difficult. Even though determining one's permanent place of residence is complex and difficult to ascertain in certain situations, it is currently the best possible solution for determining the jurisdiction and the applicable legislation in cross-border succession proceedings.

If the deceased has selected the legislation of a certain Member State as the legislation to be applied to his or her inheritance, the parties concerned may agree that a court of the Member State in question has exclusive competence in the succession proceedings. Significantly, the legislation chosen by a successor can only be applied if the concerned parties reach a respective agreement.

Reaching of an agreement between all parties in proceedings may, however, prove complicated. The parties concerned may be located in different countries and all parties concerned, e.g. creditors, may not be aware of the proceedings.

Pursuant to the Succession Regulation, the agreement regarding the jurisdiction must be formalised in writing, in the form of an electronically submitted application. Such electronically submitted application is not required to be digitally signed. However, digital signatures on such applications would enable to identify all parties who have signed the application and thus identify their certain will to approve the jurisdiction, which would prevent further disputes over the jurisdiction.

An agreement regarding the jurisdiction can only be concluded if the deceased has selected in his or her will the Member State the legislation of which would be applied. In the future, provisions of the Succession Regulation could permit an agreement regarding the jurisdiction between the parties concerned also if the deceased has not made a will or has not specified the legislation to be applied to his or her succession proceedings in the will.

The European Union could consider establishing a succession register similar to the one used in Estonia, though the e-justice portal, if necessary, to grant potential agencies and creditors located in other Member States access to the relevant information related to the succession proceedings and to disclose their claims.

The last, the third, chapter of the thesis covers the application of the legislation applied to succession proceedings and the related problems. In order to enable the citizens of the European Union to use the advantages of the internal market to ensure complete legal certainty, the Succession Regulation should enable them to determine which legislation would be applied to their succession proceedings.

As a general rule, the legislation of the country of the permanent place of residence of the deceased is applied to succession matters, whereas the legislation in question may be the legislation of any country, including the countries outside of the European Union. Special provisions of general jurisdiction are applied if it appears that the bequeather is the citizen of another country or has specified the legislation of another country to be applied in his or her succession proceedings.

Succession proceedings may prove especially time-consuming in a situation where the proceedings take place in one Member State, but the legislation of another Member State or even a third country are applied to the succession case. This means that the party conducting the

proceedings must identify the legislation of another country and then conduct the proceedings pursuant to the legislation of this country.

The author of the thesis examined the issue of the EU Succession Regulation because, as of 15 August this year, Estonian notaries are required to start applying the Regulation. In order to start applying the Succession Regulation, further training of notaries and employees of notary's offices is required to ensure proper application of the requirements of the Succession Regulation. The Master's thesis could serve as an introductory guide to settling the issues related to the jurisdiction and the applicable legislation in the application of the Succession Regulation.

Conclusively, it can be said that the Succession Regulation is required to ensure free movement of the citizens of the European Union and accessibility of services. A common set of rules is required to ensure that succession cases of deceased persons would not be caught between the legislations of several countries. The Succession Regulation is vitally important, but the application of the Regulation makes conducting succession proceedings complicated, time-consuming and expensive for the parties concerned as well as for the bodies conducting the succession proceedings.

Kasutatud allikad

Kasutatud teadusartiklid ja raamatud

1. Bonomi, A. *The Law of Succession: Testamentary Freedom*. Chapter 2. *Testamentary Freedom or Forced Heirship? Balancing Party Autonomy and the Protection of Family Members*. Groningen: Europa Law Publishing 2011.
2. Borkowski, A. *Textbook on succession*. London: Blackstone Press, 1997.
3. Bost, J. Nothing certain about death and taxes (and inheritance): european union regulation of cross-border successions. *Emory international law review*. Vol 27, 2013.
4. Brox, H. *Pärimisõigus*. Tallinn: Juura 2003.
5. Castelein, C. *Imperative Inheritance Law in a Late-Modern Society*. Antwerp – Oxford – Portland: Intersentia 2009.
6. Czaplinski, W. *Succession of States. Equity and equitable principles in the law of state succession*. Hague: Kluwer Law International 1999.
7. Devaux, A. The European regulations on succession of July 2012: a path towards the end of succession conflicts of law in Europe or not? *The International lawyer*. Fall 2013. Volume 47. Number 2.
8. Götting, T. Uusen-Nacke, T. *Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega*. *Juridica II/2010*.
9. Gottwald, P. Schwab, D. Büttner, E. *Family & Succession Law in Germany*. München: Beck 2001.
10. Grab, L. *International succession*. Supplement 4, vol. 1. Hague; London; Boston: Kluwer Law International 2001.
11. Gray, J. Quinza Redondo, P. *Stress-Testing the EU Proposal on Matrimonial Property Regimes: Co-operation between EU private international law instruments on family matters and succession*. *Familie & Recht*. November 2013.
12. Harvey, C. *Succession and conflicts of law*. *Manitoba law journal*. Vol 31. Issue 1. 2005.
13. Kelli, A. *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura 2012. II peatükk.
14. Kull, I. Kõve, V. Varul, P. Käerdi, M. *Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura, 2010.
15. Laffranque, J. *Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles*. Tallinn: Juura 2006.
16. Liin, U. *Pärimisõiguse põhimõtetest: Juridica III/1999*.

17. Liin, U. Pärimisseaduses kehtestatud sundosa instituut. Vastavus põhiseadusele Riigikohtu üldkogu 22. veebruari 2005. a otsusest lähtuvalt. *Juridica* IX/2006.
18. Liin, U. Succession Law Procedure Coverage in Estonian Public Electronic Databases: Ametlikud Teadaanded and the Succession Register. *Juridica International* 2014 21.
19. Liin, U. Uus pärimismenetlus – kuidas edasi? *Juridica* I/2009.
20. Mahhov, I. Notari koht uuenevas pärimismenetluses. *Juridica* VII/2008.
21. Neumayer, K.H. International encyclopedia of comparative law. Volume V. Chapter 3. Intestate succession. Dordrecht. Boston. Lancaster: Mohr Sieberk Tübingen and Martinus Njhoff publishers 2002.
22. Nurmela, I. Almann, L. Tuulas, V. Vainomaa, M. Rahvusvaheline eraõigus: loengud. Tallinn: Juura, 2005.
23. Nurmela, I. Arengud Eesti rahvusvahelises eraõiguses. Uus rahvusvahelise eraõiguse seadus. *Juridica* IIV/2002.
24. Pötter, E. Torga, M. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelises eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviil(kohtu)menetluses. *Juridica* VII/2013.
25. Schwind, M.A. International encyclopedia of comparative law. Volume V. Chapter 8. Liability for obligations of the inheritance. Dordrecht. Boston. Lancaster: Mohr Sieberk Tübingen and Martinus Njhoff publishers 2002.
26. Silvet, E. Mahhov, I. Kuidas pärida ja pärandada. Tallinn: Juura, 1997.
27. Silvet, E. Pärimisseaduse eelnõu põhijoontest. *Juridica* VII/1995.
28. Strang, E. Eesti notariaat 20. Lühiülevaade notarite tegevusega seotud õigusloomest. *Juridica* VII/2013.
29. Torga, M. Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses. *Juridica* VII/2010.
30. Torga, M. Kohalduva õiguse ja selle sisu kindlakstegemine rahvusvahelistes eraõiguslikes vaidlustes. *Juridica* V/2014.
31. Zimmermann, R. Freedom of Testation. Testierfreiheit. Germany: Mohr Siebreck Tübingen 2012.

Kasutatud muud allikad

32. Commission of the European Communities, Commission staff working document. Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of successions

and on the introduction of a european certificate of inheritance. Impact assessment. Brussels, 14.10.2009.

33. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal "Pärimisõiguse ja testamentide roheline raamat", Euroopa Liidu Teataja, 03.02.2006, C28/1.
34. Kopamees, M. Rahvastikuõigus. Tallinn : Sisekaitseakadeemia, 2003.
35. Kõrv, J. Baltimaa eraseadus. Tallinn: Valgus, 1898.
36. Mikk, T. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012.
37. Roheline raamat - Pärimisõigus ja testamendid {SEK(2005) 270}, Brüssel 01.03.2005, KOM/2005/0065 lõplik .
38. Tiivel, R. Sissejuhatus tsiviilõigusesse. Tallinn: Agitaator 2011.

Kasutatud õigusaktid

39. Eesti NSV tsiviilkoodeks - ENSV ÕT, 1.01.1965
40. Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ning kriminaalasjades. RT II 1999, 4, 22; Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping - RT II 1993, 6, 5.
41. Pärimisseadus - RT I, 01.01.1997.
42. Testamendi vormile kohaldatava õiguse konventsioon - RT II 1998, 16, 28
43. Tsiviilseadustiku üldosa seadus - RT I 2002, 35, 216.
44. Rahvusvahelise eraõiguse seadus - RT I, 18.11.2009, 59, 385
45. Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord - RT I, 07.02.2014, 13
46. Pärimisseadus - RT I, 29.06.2014, 10
47. Kinnisraamatuseadus - RT I, 05.12.2014, 36
48. Notari tasu seadus - RT I, 19.03.2015, 15

49. Euroopa Liidu põhiõiguste harta - Euroopa Liidu Teataja 2012/C 326/02, 26.10.2012.
50. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012 , mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist - Euroopa Liidu Teataja L 201/107, 27.07.2012.
51. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12. detsember 2012, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud) - Euroopa Liidu Teataja L 351/1, 20.12.2012.

Kasutatud kohtulahendid

52. EKO 25.10.2005, T-298/02, *Anna Herrero Romeu versus Euroopa Ühenduste Komisjon*, punkt 51.
53. RK 3-2-1-73-04

Kasutatud elektroonilised allikad

54. Calcango, A. How to deal with cross-border succession in Europe? – Europeinfos – Newsletter of the Commission of the Bishops' Conferences of the EU and the Jesuit European Office. 154 November 2012.
www.comece.eu/europeinfos/en/archive/issue154/article/5197.html
55. Deville. EJTJN seminar on cross-border inheritance law. Brussels IV in a nutshell, 2014.
www.ejtn.eu/PageFiles/6333/Brussels_IV_nutshell.pdf
56. Guckert, J. Successions in Europe: What's New in 2015? 15.01.2015.
<http://jurist.org/hotline/2015/01/angelique-devaux-succession-europe.php>
57. Hertel, C. Pärimisõiguse kollisiooninormid ELi liikmesriikides: Ettevalmistused Euroopa pärimistunnistuse kasutuselevõtmiseks, 2008.
www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/755/755341/755341et.pdf
58. Hess, B. Mariottini, C. Camara, C. European Parliament. Policy department c: citizens' rights and constitutional affairs. Regulation (EC) n. 650/2012 of July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Note. 2012, lk 10.
www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121220ATT58404/20121220ATT58404EN.pdf
59. Manko, R. Habitual residence" as connecting factor in EU civil justice measures. – Library of the European Parliament 22/01/2013.
www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130427/LDM_BRI%282013%29130427_REV1_EN.pdf
60. Notarite Koda. Kuidas teha testamenti? 06.02.2009. www.notar.ee/529
61. Requejo, M. Regulation N° 650/2012: Some Open Issues– Conflict of Laws.net – News and views in private international law, 28.02.2013. conflictoflaws.net/2013/regulation-no-6502012-some-open-issues/

62. Riigikogu.Reformierakond: uus pärimisseadus muudab õigussüsteemi euroopalikumaks, 2008. www.riigikogu.ee/?id=48678
63. Torga, M. Analüüs Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse (EL 1215/2012) rakendamise kohta Eesti õiguskorras.
www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.riigikogu.ee%2F%3Fop%3Demsplain%26page%3Dpub_file%26file_id%3Db32cafd6-ad3b-4630-9975-10141c6c9153%26&ei=pNLAVJu9K4H9UuqigZAP&usg=AFQjCNFCfMVQW_d-q8zvi86_xuG2h23gSA&sig2=nWhvsf3yEgzD4CqK3bxqew&bvm=bv.83829542,d.d24
64. Tremosa, F. The New EU Regulation 650/2012 on International Successions. Notaries of Europe 04.11.2013. www.notaries-of-europe.eu//index.php?pageID=9836